

НАША НІВА

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі. №32 (189) 7 жніўня 2000 г.

1 жніўня ў навагарадзкай Фары адбылася ўрачыстая ѹмпа з нагоды 57-ых угодкаў пакутніцкае съмерці адзінаццаці сёстраў каталіцкага закону Найсьвяцейшай Сям'і з Назарэту. Сядзіба гэтага закону была закладзеная ў Навагарадку ад 1929 году. Падчас нямецкага акупацыі ў апошнюю вайну сёстры-назарацянкі служылі Богу й ратавалі людзей. У 1944 годзе яны запрапанавалі немцам уязьць іх наўзамен 120 закладнікаў, якім пагражала расстрэл. Закладнікаў не пазабівалі. Некаторых нават выпусцілі. А манашак-назарацянак расстралілі ў лесе. 5 сакавіка 2000 году за гэты ўчынак чалавечнасці ўсе яны былі далучаны да ліку Багаславеных. На здымках: урачыстая літургія з гэтай нагоды.

СТРАТЕГІЯ ФАЛЬШАВАНЬЯ

Улады гатовыя стварыць чарговас «мертвае цела» беларушчыны

Активізаваліся стваральнікі беларускамоўнага ўніверситету. Міністар адукацыі В.Стражакаў прыняў Р.Гарэцкага, А.Трусава і

А.Лозку, кіраўнікоў ініцыятыўнае групы. Зазваў, каб сказаць, што справа не дасыпела, сродкаў няма. Дый, маўляў, непатрэбная

нам новая ВНУ. І так доля студэнтаў у нас ці не найбольшай ў Эўропе. Замест університету міністэрства хадзела б абмежавацца беларускамоўнымі плыніямі ў пары ВНУ, і тое толькі з 2001 году. А статус нацыянальнага ўніверситету ў перспектыве падумаўць надаць... былому менскаму пединстрыту.

І вось ужо навуковая рада Дзяржаўнага пэдагагічнага ўніверситету імя Максіма Танка прыняла рашэнне вярнуць у навучальны ў выхаваўчы працэс беларускую мову ў аўтам, на меншым за той, які існаваў тут да рэфэрэндуму 1995 году. Яно на кепка: хай вучнаць будучых настаўнікаў па-беларуску. Пэдагагічны ўніверситет быў за Шушкевіча адной з самых блізкіх да поўнае беларусізацыі ВНУ. 65% студэнтаў вучыліся на роднай мове.

Амаль усе прадметы былі гатовыя для выкладання па-беларуску. Для выкладання па-беларуску.

Пяць гадоў таму ўлады завярнулі каня беларусізацыі. І вось днімі навуковая рада зацвердзіла новую праграму «ўкаранення беларускіх мовы ў навучальны ў выхаваўчы працэс університету». Адзін з распрацоўшчыкаў праекту беларусізацыі, прафэсар Аляксей Рагуля, лічыць, што ўніверситет мае ўсе перадумовы пачаць пасльязовую рэалізацыю праграмы ўжо з наступнага навучальнаага года.

Фармальныя падставы актыўнай пераходзіць на беларускую мову дае той факт, што з году ў год больш за палову паступоўцаў выбіраюць беларускую мову, каб пісаць дыктоўкі і сачыненіні.

Выказываюцца таксама думкі, што нацыянальны ўніверситет варта стварыць на ў Менску, а, напрыклад, у Заслаўі, далей ад мэгаполісу. Но так, маўляў, робіцца ў іншых краёх. Чаму пэўныя палітыкі баяцца ўзнікнення Нацыянальнага ўніверситету ў Менску, тлумачыць на трэба.

Працяг на старонцы 4

Валеры Мазынскі:

«ТРЭБА, КАБ НАША ПАКАЛЕНЬНЕ АДМЕРЛА»

З 1 жніўня Тэатар беларускага драматургіі (які так і не адваяваў сабе назвы «Вольная сцэна») застаўся без свайго стваральніка ды нязменнага мастацкага кіраўніка Валер'я Мазынскага. Міністар культуры А.Сасноўскі адмовіўся прадоўжыць са сп.Мазынскім прадоўны контракт. З чым рашуча не пагадзіўся творчыя калектывы тэатру. Сваю нязгоду яны выклалі ў калектывным лісце сп.Сасноўскаму. Міністар адказаў даволі хутка, не чакаючы фармальна ўстаноўленага месячнага тэрміну. «Рашэнне пра немэтазгоднасць прадагу контракту з В.Мазынскім прынята міністэрствам паводле вынікаў ягонае працы за некалькі апошніх гадоў», — піша сп.Сасноўскі. Праца гэтая, — уважае міністар, — малаэфектыўная. Цяпер трупа спрабуе дамагчыся аўдыенцыі ў міністру. Найбольш рапучыя акторы заклікаюць расплачоць вулічныя акцыі пратэсту. 1 жніўня калектыв быў ужо надуманы зладзіць на пляцы Незалежнасці несанкцыянаваны пікет. Аднак у апошні момант ад гэтага задумы акторы адмовіліся. Акторы вырашылі пачаць, калі іх выслушаете міністар, мяркуючы, што сваім публічным пратэстам нашкодзяць таму, каго бароніць. Сёння ў «НН» — (былы?) мастацкі кіраўнік аднаго з нешматлікіх беларускамоўных тэатраў Валеры Мазынскі.

— Я разумею так, што мяне адсунулу ад кіраўніцтва тэатру, але працаўца ў якасці чарговага разжысра дадуць. Ніхто адкрыта не сказаў, што мяне адхіляюць з пасады мастацкага кіраўніка з палітычных матываў. Не — ссыльвярджаюць, што гэта зроблена з прычыны маёй творчай непрадукцыйнасці. Яны ня хочуць, каб большала колькасць дысыдэнтаў, ім хочацца, каб у шырокіх колаў стваралася ўражаньне, што ёсьць толькі маленькая кучка адмарозкаў і яна не павялічваецца. Таму ўлады дзейнічаюць такімі паймерамі. Мы паспрабуем захаваць тэатар як творчую адзінку, ссыльці з тэатру я проста так не съду. Але мы прадумваем і іншыя варыянты. Ніхто не забароніць нам мець сваю антэрэпрызу па-за дзяржаўнымі структурамі, каб не згубіць сваёй сутнасці і працаздольнасці. Такая антэрэпрыза дала бы нам і магчымасць узаконіць сваю назу — «Вольная сцэна». Хоць могуць яе і не зарэгістраваць... Ведаю, што акторы збіраюцца ў бліжэйшы час ладзіць нейкі пікет таксама. Мы маем права пракатваць па краіне спектаклі, зробленыя не на дзяржаўныя сродкі, напрыклад «Прынц Мамабук» паводле п'есы Дудара. Іншыя спектаклі, пастаўленыя часткована грошы Фонду Сораса, можна было бы паспрабаваць выкупіць у дзяржавы.

— Для Вас важна застацца пад дзяржаўным крылом?

— Мы выхаваны ў савецкай, саўковай псыхалёгії. Антэрэпрызы тэатар, дзе збіраюцца на некалькі месяцаў, гадоў, так звыклы для Захаду, у нас прыжываецца з цяжкасцю. У нас людзі прыходзяць у тэатар навечна, у нас раздзымутыя трупы, у якіх шмат пэнсіянераў. Маладыя губляюцца ў гэтай стылістікі старасці, што пануе ў нашых тэатрах. Тытані нашага тэатру хутка разъярнуць не выпадае.

Усе абласныя тэатры, апроч віцебскага — усе расейскамоўныя. Рэпэртуар, якасць, узорэвні гэтых тэатраў нічым не адрозніваецца ад расейскіх тэатраў. Тэатры атрымалі яны заходзіцца тутака, а па сваіх ідэях і словах — а тэатар усё ж такі ёсьць словам — яны глыбока расейскія. Я ставіў беларускія спектаклі ў Горадні й Берасці, гэта было цяжка, бо на ўсе ак-

торы там валодаюць беларускай мовай, але нічога, асвойвалі. Але ж ведаць тэкст — гэта яшчэ на ўсё. Істотная проблема — каб актор мысліў па-беларуску. Каб ён не перакладаў на сцэне ў сваім мазгавым апарате. Во тады атрымліваецца дэбільны люфт, актор павальней гаворыць, у яго моўны апарат затарможаны. Толькі нядайна зявіліся Маладачанскі, Слонімскі й Мазырскі беларускамоўныя тэатры. Яны яшчэ маладыя і слабыя, але існуюць. Ставіцца беларускі спектаклі ў Віцебскім лялечным тэатры, у маладачанскай «Батлейцы», іншы раз у Горадні ў лялечным. Вось і ўсе спэны па-за Менскам, дзе ставіцца беларускамоўныя спектаклі. Раней лічылася, што спектаклі, пастаўленыя па-беларуску, будуть збіраць меншую касу. Сёння ж у Горадні пастаўленыя мною спектаклі Дудара збіраюць поўныя залі, заўсёды аншлягі. Такога не было яшчэ. Гістарычныя п'есы аказваюцца вельмі запатрабаваныя на тэатральных падмостках.

— Тэатар другой паловы 90-х быў, з аднаго боку, вельмі народным, з другога — тэатрам эзопавай мовы. Якім, па-Вашаму, будзе тэатар першых пяці гадоў XXI ст.?

— Тэатар мусіць ужываць эзопаву мову. Калі гаварыць адкрытым тэкстам, выйдзе ўжо публіцыстыка. Для мяне ў тэатры самае важнае — стварэнне падтэкстаў. У 1995—96-м годзе мне было нецікава ў тэатры. Тоё, што рабілася на вуліцы ці ў парлямэнце было нашмат цікавей, чым тое, што рабілася ў тэатры. Людзям цікавей было схадзіць на мітынг ці паслушаць радыётрансляцыю, чым прыйсці ў тэатар. Усё можна было гаварыць, усё было на паверхні. Ня стала патрэбы ў тэатры, які б дапамагаў чалавеку знаходзіць ісцінні.

А цяпер зноў, як і ў савецкія часы, людзі бачаць за рэплікамі з п'есаў зусім на тое, што мелі на ўвазе клясыкі. У «Раскіданым гнязьдзе» словаў Лявона Зябліка «бацька памёр» выклікаюць бурную рэакцыю залі. У людзей узімікаюць свае асапыяцьці, залі парадакальна ажыўляеца. Там трагедыя, там драмы час... Вось вам тэатар. Што б ты ні рабіў, сённяшні час у тэатры выходзіць на паверхню.

Працяг тэмам на старонцы 6

«Наша Ніва»
адлюстроўвае
падзеі з гледзішча
нацыянальных
інтарэсаў Беларусі
і прынцыпаў не змянене.

2 ПОСТ

Тыдзень нашага жыцця

«АРЫЙЦА» ЗАБІЛІ...

У Менску забіты лідэр тутэйшага аддзялення РНЕ Г.Самойлаў. Тры нажавыя ранены, нанесены яму ў пад'ездзе ягонага дому, аказаліся съмартэльныя. Ніводная з беларускіх радыкальных арганізацій не ўзяла адказнасці за гэты акт. Забойства мясцовага флюрэра можа прывесці да развалу адыйёзнай суполкі як такой. Ліквідацыя Г.Самойлава яшчэ раз яскрава дэманструе ўсю хісткасць руху славянскіх шавіністаў у Беларусі – ён абапіраецца на купку асобай, што раздзімаюць яго, выкарыстоўваючы высокое асабістасць становішча. Здаецца, як толькі гэтыя людзі зьнікнуть, увесы іхны гучны рух сышдае на нішто. БТ надало забойству лідэра нацысту вялікую ўвагу, якую можна патлумачыць толькі палітычнымі зацікаўленнямі ягонага новага кіраўніцтва. Варта згадаць, што съмерць Міколы Ермаловіча ўвогуле не была заўважаная БТ.

Эўрадалегацыя, што наведала Беларусь, нечакана паставіла кропку: назіральнаікі з Эўропы на выбарах ня будзе, міжнароднага прызнання найхутчэй таксама. Адначасова эўрапейцы заклікаюць кандыдатаў ад дэмакратычных сілаў усё ж вылучацца на выбары, каб людзі мелі нейкую альтэрнатыву.

Зноў падарожжэ бэнзын – ягоная цана сёлета ўзлядела на 500%. На АЗС пры гэтых паразайшаму бязбожна не даліваюць, кантролю ніякага няма. А калгасам паліва ўсё не стае. Гэтак, ягоная запасы ў магілёўскім аграрнам пагрозіўва скарачаліся да трохдзёвых. Калгасы як дзіравая кішэння. У яе колькі цукерак ня сышы, яны ўсё адно будуть перакочоўваць за халавыя таго, хто дзівачку пракруціў. Падарожжалі таксама гарэлка і паслугі мабільнай сувязі.

З 5 жніўня – як ніколі рана – дазволенае паляванье на вадаплаўную і балотную птушку.

З усёй краіны

Вучэньням канец

Гэта заўчасту, бо дажджы часта праходзяцца і няма небяспекі лясных пажараў. За ліпень ападкаў у Беларусі выпала ў два разы больш за норму, а ў Праліпску – у цэлыя тры разы. Першыя палова жніўня, аднак, мае быць сльпякотная. Грыбнікі кажуць, што гэтулькі баравікоў ня бачылі даўно, колькі сёлета. За адзін ліпень дзяржаўныя нарыхтоўчыя пункты закупілі грыбоў 40 т проці 20,4 т за гэты ж час летась. Але, ідучы ў грыбы, памятайце, што нішто так не прыцягвае радыяці, як гэтыя макраміцэты, што стаяць у клясыфікацыі жывога паміж раслінамі й жывёламі. Нават у адносна чистых раёнах яны набіраюць радыяці пад самую норму ці звыш яе. Асабліва гэта датычыць багнікоў, казлькоў, палевікоў, красынюкоў, барак. Беларусы, што дбаюць пра здароўе, цяпер грыбоў сцерагуцца.

А там, дзе радыяційны фон і без таго падвышаны, напрыклад, у Касцюковіцкім, Магілёўскім, Друцкім, Кліачоўскім, Бялыніцкім ляскасах, ідуць перавышэнні да пушчальных нормаў у 20–60 разоў.

Рэкорд жаўціні паставіла на гэтым тыдні газета «Звязда», зъміяцшы ў сераду на першай старонцы наступную інфармацыю:

«У мінулы выхадны ў лясных масівеях в. Макеёўка Чачорскага раёну быў знайдзены труп жанчыны, якая знаходзілася ў дэкрэтным водпуску. Экспертызы ўстанавіла, што съмерць наступіла ад пералому пазваночніка. Чачэрскім РАУС устаноўлена, што забойства ўчыніў жыхар райцэнтра, які растлумачыў, што съмартнілу траўму яго сяброву атрымала «ў час, калі яны зайлаліся кахраньнем, у стане экстазу». Падазраваемы прадэманстраваў гэты способ на манэке пад час съследчага эксперыменту».

Канец інфармацыі.

Паводле БелААН

Дрыбін адкрыў фронт барацьбы

Дрыбін, мястэчка эвакуяваных чарнобыльцаў, стае цэнтрам грамадзкай актыўнасці. Яшчэ не забыўся пра тэст у мясцовым калгасе, калі вяскоўцы вылівалі на зямлю малако. А цяпер пратэставалі настаўнікі. Ім таксама не аддавалі заробленых грошей. Калі ўжо амаль два месяцы людзі без заробку, што рабіць? 30 мільёну рублёў бюджет мусіць выдаткаваць дрыбінскім педагогам на аплату адпачынку. Да волі працяглы час настаўнікам абязвалі, што гроши вось-вось прыйдуць. Ярошын на ўсю краіну заявіў, што да 20 ліпеня з усімі разлічцацца. «Прыышло 20 ліпеня, потым 21, 22, а касы ў багательні зачынены!» 35 настаўнікаў дрыбінскай СШ падалі заяўку на пікет. Пікетаваць збираліся побач з райвыканкамам. Фактычна, яны адстойвалі інтарэсы не толькі свае, але і ўсіе власнікі. Запазычанасць у Магілёўскай вобласці перад настаўнікамі складае больш за 700 мільёну за два месяцы. Сярэдні заробак у настаўніка калі 40 тысяччы з улікам усіх перагрузак. Малады і 20 не атрымлівае. А тут не аддаюць і таго!

І перамаглі. Раённае начальніцтва, праўда, засталося незадаволеное актыўнасцю педагогаў. А што дырэктарка СШ падпісала заяўку на пікет разам з падначаленымі, там успрымаюць як «неразуменне складанай сітуацыі ў эканоміцы».

Сымон Глазітэні, Магілёў

Злотнікай выйшаў з АП

З Аб'яднанай Грамадзянскай Партыі выйшаў эканаміст Леанід Злотнікай. Злотнікай разышоўся з новым кіраўніцтвам партыі ў пытанынях палітычнай тэктонікі. Ён хоча балятавацца ў Палату прадстаўнікоў, а Лябедзіка – не дазваляе. Былы старшыня віцебскай абласной арганізацыі АГП Генадзь Муратав мае тых ж намеры. А што – аднаму з таких Муратавых пашанцу. Дзеля прыліку ж некага з дэмакратаў Лукашэнка ў палату мусіць прапусціць.

Б.Т.

Карцаў — невыязны?

Вадзім Карцаў, маладафронтавец, аўтар «НН», які год таму, маючи гарантавы польскіх сяброў, сам адмовіўся ад палітычнай эміграцыі, «эміграваўшы» у барысаўскі бізнес, зараз можа быць наогул пазбаўлены магчымасці выехаць за мяжу.

Мясцовая пашпартна-візовая служба, замінішы ў сувязі з 25-годзьдзем Карцаўя ягоны пашпарт на новы, не перанесла са старога штампу з дазволам выїжджаць ва ўсе краіны свету. Начальнік ПВС Барысаўскага ГАУС сп. Шарко, шчырай душы чалавек, паведаміў, што анкетныя дакументы сп. Карцаў затрымліваючы Ўпраўленнем КГБ па Менскай вобласці «для дадатковай праверкі» (які можа цыгнунца гадамі). «Значыцца, у ляласці ясьць какіе-такія варпсы к вам», – дадаў ён напрыканцы гутаркі.

Міх тым, у Варшаве, дзе цяпер праходзіць саміт найбуйнейшай міжнароднай мадаладзёўскай арганізацыі – EDS (Эўрапейская Дэмакратычная Студэнты), куды быў запрошаны і Вадзім Карцаў, прадстаўнікі Беларусі была праведзеная адмысловая прэсавая канферэнцыя, дзе яны заявілі пра адраджэнне ў Беларусі некаторых савецкіх мэтадаў палітычнага перасылку.

Карцаў плянуетэ з'яўніцца ў гарадскую пракурaturu са скарыем на дэзяйнічынікай, а таксама ў суд, каб усё ж абавязаць пашпартнае бюро паставіць штамп. Ён чакае таксама запрашэння з апарату польскага Сойму наведаць у верасьні сэмінар для маладых прадпрымальнікаў з СНГ.

Б.Т.

Новыя консульствы

45 беларускіх дыпламатычных прадстаўніцтваў дзейнічаюць сёньня ў 39 краінах свету. Сёлета чакаеца ад

крыццё Генэральнага консульства Беларусі ў Браціславе, а пасля – у Мюнхене і Гамбургу. МЗС стараецца захаваць максімальная лыготы рэжым падзялак грамадзянам Беларусі за мяжу. Усё ж Баўгарыя ўвяла візавы рэжым з 1 студзеня. А з наступнага году візвы рэжым уводзіць Славаччына. Польша і Вугоршчына думаюць зрабіць гэта дзесяцьці ў сярэдзіне наступнага году.

У Баранавічах вялоў

Прачнушыся ранкам на сваім лічыні пад Баранавічамі, гаспадар пабачыў нейкага злодзея, што капае ягоную бульбу. Зразумела, абуроўся. Міліцыянтаў за горадам ня знайдзеш, тэлефонуя няма, і гаспадар вырашыў бараніць сваю маёмысць, як гэта робяць у галіудскіх фільмах – з дапамогай зброяй. Выягнуў са скованкі незарэгістравану стрэльбу, падскочыў да злодзея й пачаў збіваць прыкладам. Пад час аднаго з удараў стрэльба стрэліла ў параніла гаспадара лецішча ў жывот. Злодзей збег, а гаспадар зараз у шпіталі.

На мінульых выходных у Баранавічах з Менску прыехала брыгада апрацоўнага прызначэння МВД в/ч 5448, дзе «профілактычнай помошчы» мясцовым міліцыянтам. Самі міліцыянты клянцацца, што нікай дапамогі не замаўлялі – бо ў горадзе капае сваіх, ды ёсьць яшчэ сярэдняя школа міліцыі. Менчукі ж адразу накіраваліся на кірмаш і пачалі прафілактычныя агляды дакументаў. Яны, дарэчы, былі ў зялёной вайсковай форме, а на нашыўках – толькі адзнакі з групай крэвы. Разагнага бабуляк, якія прадавалі садавіну. Мясцовага міліцыянта, які мусіць бы іх суправаджаць, нідзе не было.

Ужо колькі гадоў на Баранавіцкім вайсковын аэрадроме, дзе раней месьцілася частка Далёкай авіацыі, ляжала закінутая вялізная цыстэрна з каліяровага метала. Пасля частка тая зъехала ў Расею, засталіся толькі самалёты-зьнішчальнікі. Аднак раптам з'явіліся ля цыстэрн трактары ды экскаваторы, парозалі яе аўтагенам на часткі, але ту-така й пабраў усіх асобы аддзел. Каштавала б тая цыстэрна, калі б трапіла ў лом, калі \$15 000 – съценка ажно 15 см тайшчынёй. Съледзства цяпер разбіраеца, як трапіла цывільная тэхніка на закрыты аэрадром.

Руслан Равяка

ПАЗЫТЫВЫ

ПЕРАВАЖНА ДЗЕЛЯ СПАДАРЫНЯУ

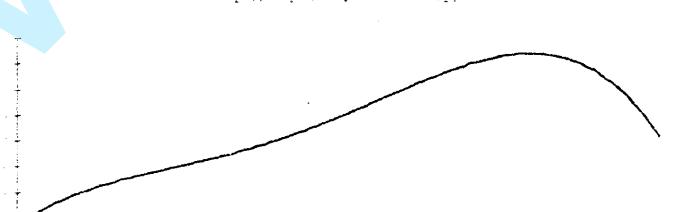
Жыў некалі ў нашым мястечку Антоні Троцкі. Як паліяк будавалі грэблю, дык ён у іх працаў. А потым за дзеўку зламаў пану інжынера сківіцу і ў нейкі способ ўцёк у Амерыку. То ён мог звесці за раз вялікіх білону бульбяных сем мазаных і сем нямазаных.

Яно, канечно, у тую Амерыку сунуцца ўсё болей людзі зухаватыя і працаўныя, якія і пад'есці могуць някепска. Дзеля таго гэnam бачым вялікае багацьце і вялікі адсотак таўстуноў сярод насельніцтва.

Мы, якія засталіся, красыці баймася, рабіць лянуемся і прасіць на надта съмелясць. Есць ж мусім, бо звойсёды хочацца. Таму атлужчэнне назіраеца амаль утрапа меншае, чымся за акінам, нейкіх 12 адсоткаў, дык і тое дзеля старых кабетаў.

Мужчыны больш падцягнутыя, залішне тлустыя толькі кожны дваццаты. Ды паспрабуй ты раздабрэць, калі сярэдні наш «арол» выпальвае 13 цыгарэтатаў за дзень і выпівае замест «Гербалайф» літар чагосці накшталт «Крыжакчу». Дзеля тагоў напружана г жыцця за ўзроўнік росквіту (40–49 гадоў) кожны шосты штогод трапляе ў шпіталь. І так на працягу апошніх сарака гадоў... Пэўныя методыкі дазваляюць нават убачыць тэнденцыю здробнення і прадбачыць сэлектар-

Сярэдні рост мужчыны-беларуса*

нью нараду па мужчынагадоўлі.

Хто будзе монстра-НАТА ад сінівак прыгажуні адганяць? Непакояцца партыя і ўрад, кожную ноч съвецянца золатам вонкі ЦК на К. Маркса 39. і таму народу ўжо дадзеныя новыя ўзорныя «Групавыя наборы прадуктаў харчавання дзеля розных групах насеяніцтва Рэспублікі Беларусь кг/год (брутта)». Мужчына ва ўзроўнік веяра (30–39 гадоў), які штодня рыхтуеца да змагання, мусіць мець штодзённа: пайбулкі хлеба, чатыры бульбіны, пайбулкі морквы, буракоў і капусты, дзеўца жменяў ягад, пайфунты мяса (а ѿсцяты – фунт), па сярэдній рыбінцы (у посны дзень), яйко (правы дзень, а на Вялікдзень – колькі звесць) і ка-

</div

ВОЛЯ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

начэньне на ўзор эўрапейскіх краінаў, другая — за самавызначэньне Беларусі ў складзе РСФСР на савецкай аснове.

Для таго, каб зразумець, які з названых кірункаў быў больш слушны, неабходна пры іх аналізе абапірацца на грамадзкія законы і сусветны досьвед, якія съведчаць пра тое, што дэмакратычны шлях развіцця краінаў патрабуе сувэрэнітэту іхных народаў, інакш кажучы, права вызначаць свой лёс самім. Бяз поўнага сувэрэнітэту, які можна здабыць толькі стварыўшы сваю нацыянальную дзяржаву, ня можа быць і поўнай дэмакратіі, нельга забясьпечыць напоўніцу свабоды й правы ўсіх людзей.

Цяпер німа ў съезце сумленага беларуса, які не лічыў бы самай значнай падзеяй 2000 году Ўсебеларускі Зыезд, што

быўся напрыканцы ліпеня ў Менску й выказаў волю беларускага народа на будучыню нашай Бацькаўшчыны.

Першы Ўсебеларускі Зыезд быў праведзены ў сінэжлі 1917 г. І на ім галоўным пытаннем, аб якім на зыездзе разгарнулася гарачая спрэчкі, таксама было пытанье аб сувэрэнітэце Беларусі. Адна частка дэлегатаў выступала за аддзяленыне Беларусі ад Расей ды ейнае самавыз-

Сямён Шарэцкі

не зразумела, чаму, напрыклад, захаванню нейкай надуманай «цэласнасці Расейскай Фэдэральнай» ў ахвяру траба прыносіць лёс іншых народаў.

Шматнацыянальнымі дзяржавамі могуць быць толькі дзяржавы з фэдальна-манархічнымі або дыктатарскімі рэжымамі кіраваныя. Дарэчы, каб захаваць цэласнасць Расейскай Фэдэральнай, апошні з названых рэжымів там і ўстанаўліваецца. Прыкметай гэтага зьяўляецца адраджэнне ў якасці тыпу дзяржаўнага кіраўніцтва цэнтралізму, які ў былым Савецкім Саюзе прыкрываўся эпітэтам «дэмакратычны».

Тады ж, амаль 80 гадоў назад, Расейская імперыя, як і іншыя манархіі фэдальнага тыпу, разваливалася. У Польшчы й Фінляндіі, на Украіне і ў Беларусі прыйшлі ў рух сілы, якія павялі барацьбу за самавызначэньне нацыяў. І на Ўсебеларускім зыядзе 1917 г. таксама перамаглі тыя, хто хацеў бачыць Беларусь самастойнай дзяржавай.

Але з гэтым не хацелі мірыца балшавікі, якія, захапіўшы ў кастрычніку 1917-га ўладу ў Петраградзе, паставілі сваёй задачай стварэнне Саюзу Савецкіх Рэспублік. Загадам кіраўніцтва пра расейскага Савету Народных Камісараў Захоўнай вобласці й фронту Ўсебеларускі Зыезд быў разагнаны салдацкімі прикладамі ў штыкамі. Камандаваў разгонам національнік Менскага гарнізону Іркышэн, які сам у той момант быў на добрым паднітку.

На жаль, няўдачнай аказалася спроба адрадзіць дзяржаўную незалежнасць Беларусі ў вясною 1918 г. Незалежнасць была толькі абвешчаная. У якасці дзяржаўнай была зацверджаная сымболіка: бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня». Пэўныя крокі былі зроблены і ў адраджэнні беларускай культуры, арганізаціі асьветы на беларускай мове.

Толькі пасля распаду Савецкага Саюза, у якім панаваў клясычны таталітарны лад і працягвалася русіфікацыя іншых народаў, беларусы адрадзілі сваю дзяржаўнасць. Але з гэтым зноў я ня могуць зымрыца шавіністичныя колы тae самае Расей. Яны на самым высокім дзяржаўным узроўні падтрымалі ў лістападзе 1996 г. звязыненне ў Беларусі дзяржаўнага перавароту, пасля якога ў краіне быў усталяваны дыктатарскі рэжым, а ключавыя пасады ва ўрадзе занялі расейцы. Расейскія палкоўнікі вядуць рэй і ў Прэзыдэнтуры. Над Беларусью зноў навісла пагроза страты свайго дзяржаўнага сувэрэнітэту. Рэальны небяспекай гэтаму стала г.зв. дамова аб стварэнні адзінай саюзнай дзяржавы з Расей, падпісаная 8 сінэжня 1999 г. у Маскве.

І сёньня кожны сумленны грамадзянін Беларусі, кожны беларус, незалежна ад краіны ягонага пражывання, ня можа стаяць у баку ад падзеяў, якія адбываюцца ў нашай краіне, і павінны ўсвядоміць сваю адказнасць за будучыню Беларусі. І таму ў вышэйшай ступені

актуальным і своечасовым зьяўляеца той факт, што ў Менску зноў злікіаны Ўсебеларускі Зыезд.

Усебеларускі Зыезд ад імя беларускага народа, які згодна з Канстытуцыйяй Рэспублікі Беларусі ёсьць адзінай крыніцай дзяржаўнай улады, аднаголосна прыняў «Акт незалежнасці Беларусі». У Акце засвідчана, што права мець сваю незалежную дзяржаву дадзена беларускаму народу Богам, а таму Зыезд і абвесьціў гэтае права неад'емнай каштоўнасцю нашага народа.

Воляй беларускага народа дэлегаты Ўсебеларускага Зыесду, якія зъехаліся з усіх куткоў краіны й прадстаўлялі ўсе пласты насельніцтва, прызналі на маючымі законнай сілы любяя пагадненій й рапондні, скіраваныя на скасаванне або абменаванні сувэрэнітэту Беларусі. У звязку з гэтым я ня больш як нікчэмным трэба лічыць папярэдзаные Міністэрства юстыцыі ўпаўнаважаным беларускім народам дэлегатам Ўсебеларускага Зыесду пра тое, што іхняя рашэнні нібыта я будуць мець ніякай сілы.

Цяжка сказаць, чым кіравацца тая, хто рыхтаваў і падпісаў гэтае «папярэдзаныне». Няўжо яны не разумеюць, што прэзыдэнцкія паўнамоцтвы дыктатара, якога яны працягваюць падтрымліваць, скончыліся год таму — 20 ліпеня 1999 г.? Ці яны сапраўды лічаць легітымным г.зв. рэфэрэндум (лістапад 1996 г.), які праводзіўся з дапамогай бронетэхнікі, аўтаматчыкаў з аховы прэзыдэнта, хлускі й грубай фальсифікацыі вынікаў галасаваньня?

Жыве Беларусь!

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 - 19:30	7295, 9610 11725 15565	41 31 25 19	22:00 - 23:30	6105 9535,9750 11865 7295 9535,9750	49 31 25 41 31
			06:00 - 07:00	6065 7295	49

Сярэдняя хвайлінг — 576 і 612 кгц
Адрес: 220005 Менск-5, п/л 111; Vinohradská 1, Praha 110 00 CZ
Інтернэт: WWW.SVABODA.ORG

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

4 ЛЮСТРА ДЗЕН

СТРАТЕГІЯ ФАЛЬШАВАНЬЯ

Працяла са старонкі 1

Усе гэткія прапановы фальшавуць ідею Нацыянальнага Ўніверсітэту.

Каварнае фальшаванье – улюблёная стратэгія расейскага каленіялізму ў ХХ ст. За шчыры беларускіх літаратаў выдаюць спігонаў дрымулага расейскага народніцтва, за беларускі фальклёр – бунты і гармонікі, за беларуское тэлебачанье – прышчавае БТ, што нават свае назвы мяняе ў дакладнай пасълядоўнасці за маскоўскім першым каналам, за беларускую гісторыю – яе расейскую трактоўку, перапісаную пабеларуску, за самую мову выдаюць нальку з расейскай, зробленую за дапамогай расейска-беларускага слоўніка, выпушчанага пад рэдакцыяй Кандрата Крапівы. Іншых пісьменнікаў расстралаць, заградзіць ім дарогу да вучэнья, не друкаваць, аўтэнтычны фальклёр на сцену не пускаць, незалежныя ТВ і радыёстанцыі трymаць за аброць, іншыя слоўнікі спаліць на вогнішчах. Каб пасъля тыя самыя людзі, што вычытчоўць з падручнікаў, пускаюць пад нож «неправільныя» падручнікі, цкуюць «нацыяналізм у мове», маглі трывомральна заявіць народу: ну, чаго ж вы хочаце – гэтыя пісьменнікі ўсе займаюцца стылізатарствам, а мова бедная, а «шэрага лашадачка» апрыкарала і ўвогуле апамятаўцеся – іншою хоцаце, каб ненормальнае БТ ішло па ўсіх каналах?

Стратэгія фальшаванья маюць адну мэту – умацоўваць паваньне імперскай культуры шляхам падмены ўсяго вартага, што нараджае культуру падпрадкаваную, нутрана зыначанымі формамі, бясцечнымі і кантраляванымі. Каленіяльная вакцынацыя.

Ніяма сумневу, што, як толькі рух за стварэніе Беларускага нацыянальнага Ўніверсітэту на будзе якую-колькве сілу, яго ідею адразу паспрабуюць сфальшаваць.

Арганізаторы Ўніверсітэту хоцуць, каб ён быў дзяржаўны. І тым самым закладаюць пад яго міну. Яны пакладуць на змаганье ўсю сілу і час. Урэшце дзяржаўна створыць універсітэт – з вялікай рэкламай. Але... Рэктарам паставяць, напэўна, Пашкова – паважаны, вучоны, энцыклапедыст, лаўрэат дзяржаўных прэмій, па-беларуску гаворыць, меджду прочтым. Або сапраўды адкрыюць універсітэт у Лідзе на базе тэхнікуму. Або зробяць яго пэдагагічным. Або ўтвораць яго ў складзе трох факультетаў – філялагічнага, гісторычнага і геаграфічнага. І – гэта ўжо сто працэнтаў – паставяць зарплату дацэн-

там у памеры 30 даляраў, каб з наукоўскіх і палітычных пытанняў іх найбольш цікавіла праблема барацьбы з фітафтораю лісінікавых. Во ж не ад стану ўніверсітэту, а ад ураджая памідораў на дачы залежыць фізычнае выжыванне дацэнта. І наважуць «тэпавыя» праграмы – маразматычныя і невыканалічныя. І будзе ў той універсітэт конкурс ў два разы ніжэйшы, чым у аналагічных расейскамоўных ўстановах – дакладна як у цяперашніх псеўдадобеларусізаваных групах ў шэратору ВНУ, куды ідуць дзеля ніжэйшага праходнога балу. Але, нягледзячы на гэта, універсітэту не зачыніць, як не прыкryваюць часопіса «Маладось», хоць яго нават за бясплатна пагаджаецца чытаць усяго паўтары тысячы чалавек. Вакцынацыя! Не зачыніць, каб магчыс подла заяўляць штогод: вы хацелі ўніверсітэт – вы маеце ўніверсітэт.

Прыклад ліцэю, які стаў занепадаць, як толькі яго ўсялі пад навязылівую дзяржаўную апеку.

Украінцы, калі стварэніе сапраўды нацыянальнага ВНУ было немагчыма на бацькаўшчыне, заснавалі яе на эміграцыі – у чэсках Падзебрадах. Стуль выйшаць на нацыянальную эліту.

Надта важны выклік – універсітэт. Дзеля яго можа варта было б актуалізаваць ідею ўраду ці, прынамсі, рэфэрэнтыры адукатыўнай Рады БНР, з большай фантазіяй шукаць фундушы за мяжой. Такі ўніверсітэт зможа стаць папулярным і легендарным.

За галоўны крытэр беларускіх ідэяў ў нас выдаецца беларуская мова (хоць яе культура ў 90-х у бальшыні выпадкаў не вытрымлівае ніякай крытыкі). Здаецца, з умацаваннем расейскамоўнае беларускую культуры ў такім падыходзе ўзынікае выразны ган. У мэдыхах мы гэта добра адчуці на прыкладзе «Навінаў», рэдагаваных М.Халезіным, якія, хоць і беларускім, былі выразна менш беларускай газетай, чым БДГ. То саме ў музыцы – у беларускіх ідэяў «Нэйрадзюбэля» не прыходзіцца сумнівашца, у адрозненіе ад, скажам, New Cosmopolis-a. Но прафэсійны, адчувава беларускі інер, адзываецца да ўсходнейшай традыцыі.

Гэта сказана, як разумееце, не для таго, каб заклікаць да расейскамоўнай нацыянальнага ўніверсітэту. Але БЕЛАРУСКИМ НАЦЫЯНАЛЬНЫМ будзе на тая ўсталюва, дзе будуць лекцыі чытатца па-беларуску, а тая, што будзе ўсходнейшай гаворкай пачатковага наўчання, гэспіртыўнай і журнастыкай.

Навучанне завочнае, піштонае, тэрмін 5 гадоў. Прыём дакументаў – да 01.09.2000 г. Падаўцца:

1. Атэстат (конік) альбо дыплом вышэйшай школы (выніск).
2. Медычнае дзведка.
3. 4 кальюровыя фотакарточкі (3x4).
4. Выписка з працу ўніверсітэта (капія).
5. Заява на гэя рэжима.

Дакументы можна выслыць на адрес:

Baltarusi filologijos katedra
Vilnius pedagoginius universitetas

Studentų g. 39-527, 2034 Vilnius, Lietuva
Падрабязная інформація: тэл.: (8-10-370-2) 75-08-60 (катэдра), 73-18-41, 75-77-41. Тэл. у Менску: (8-0172-2) 70-46-63. Факс: (8-10-370-2) 75-16-04. E-mail: slav@vru.lt

гаў і студэнтаў. З дастойнымі зарабкамі выкладчыкаў, даступнымі бібліятэкамі, з систэмай прыёмных іспытат, якія б выключала чалавечы фактар, і жорсткай апэнкай ведаў – каб, як у Францыі, толькі чвэрць студэнтаў праходзіла курс наўчання, і разу не застаўшыся на другі год. Каб за ўзор структуры быў узяты той даўні Віленскі ўніверсітэт. Тады гэта будзе нармальная жыць ўніверсітэт (абыходзячыся без дурнога слова «элітны»). А пэдінстытут, як яго ні пераназывай, пэдінстытутам застанецца.

Галоўнае – універсітэці прафесійныя сутнасці вышэйшай асьветы, чаго не даб'ясе, не правеўши тлустую рысу між БНУ і цяперашнім вышыншым аразаваннем. Тры гады павыкладаўшы ў прэзыдыйні менскім ўніверсітэце, могу засведчыць: нават у ім на менш за палову студэнтаў бясплатных аддзяленняў і дзесянісцата працэнтаў платнікаў атрымліваюць дыплёмы, не засвоіўши праграмы на «3» і на маючы і блізка найсыцілішага мінімуму ведаў, якім авалодвае выпускнік аналягічнай польскай ВНУ. Пра тое, што робіцца ў нейкім Берасцейскім політэхнічным лепш і на думкаў... Хто з нас не здаваў дзяржжыспіту па пытаннях, вядомых загадзя, хто не пісаў на «выдатна» дыплёмнай працы за трыночкі? А праграмы.. О, чаго толькі ў нас не навучаюць!

Агучаная канцепцыя нацыянальнага ўніверсітэту патрабуе дапрацоўкі. Цяжка ўявіць нармальны ўніверсітэт без аддзяленняў мэдыцыны, біялётгі, камп'ютарных систэмай, дызайну. Мэдыцыны – найперш. Канцепцыя – занятая, бо сыходзіць не з патрэбай, а з наяўнасцю. Маєм многа філіяліяў – створым філялічныя факультэт. Гэта ужо, маючы многа салдатай і афіцэраў, у 1992-м стварылі нацыянальную армію. Будуць заробкі, знойдуцца й прафэсары-мэдыкі, і дацэнты-фізыкі.

Цяперашняя сітуацыя ў Беларусі нагадвае ту, што існавала ў XIX ст. Стварэніе незалежных беларускамоўных ТВ і радыё забароненае, як тады – друк пабеларускі. Тады, у эпоху друку, ніхто не забараняў ствараць беларускому рукаўскі. Цяпер, у эпоху электронікі, ніхто не забараняе беларускі друк. Но друк зараз не нясе адкрытай небяспекі паноўнай культуры. Вяшчай, «Свабода», з Прагі, як друкаваў Мәцей Бурачок сваю «Дудку» ў Кракаве. Пакуль гэта забарона на зынні, усе кляты ў роўнасці з право беларускамоўных і расейскамоўных – ня што іншое, як злавесны жарт. Пакуль хлопцы на маючы права выбіраць, у беларускамоўную ці расейскамоўную частку ісці служыць, па-беларуску ці па-расейску вучыцца на міліцыяна.

На трэба пратэкцыянісціх мераў у дачыненіі да беларускай культуры, на трэба датацыяў, калі вярнуць беларускамоўным элементарнай правы: на стварэнне сваіх электронных СМИ, на беларускамоўны падраздзяленіні. Ни допуск да дзяржаўных СМИ мусіць быць мінімальнай умовай... У адзін рад з гэтymi мінімальнymi вымогамі ўстае і патрабаваны дазволіць стварэніе самакіраванага павінавартага нацыянальнага ўніверсітэту.

Дзе варта быць

Свята ў касцы

Беларускі будаўнікі з нагоды свайго прафесійнага свята 13 жніўня ў парку імя Чалюскінцаў ладзяць спартова-масавыя гулянні. Урачысты настрой будзе ствараць духавы аркестар, для аматараў патанчыць – дыскатка з назовам «Нам песня будаўца ды жыць дапамагае». Будуць таксама спаборніцтвы па валейболе, міні-футболе, перацягваныі канату. Яшчэ ў парку адбудуцца бліз-турніры па шахматах, шашках, спорніцтвы асілкай. Будзьце, аднак, абачліві – прафесійны святы не заўсёды бяспечны. П'юць зашмат. Але ў якасці экстремальнага турызму можа быць цікава.

Расеі, Ангельшчыны, Грэцыі, італіі. Расклад такі: 7 жніўня ў 11.00 – мужчыны (мнагабор'е, камандныя спаборніцтвы); 14.00 – урачыстое адкрыццё; 16.00 – жанчыны (мнагабор'е, камандныя спаборніцтвы); 8 жніўня: 17.00 – жанчыны (фінал па мнагабор'і); 9 жніўня: 11.00 – мужчыны (фінал па мнагабор'і); 10 і 11 жніўня: 17.00 – мужчыны, жанчыны (фіналы ў асобных відах).

Відза

У суботу 12 жніўня ў Відэаклубе ТВМ (вул. Румянцева 13) – прэм'ера відэофільма «Тарзан» на беларускай мове.

Выставы да юбілеяў

У Палацы мастацтва – юбілейныя выставы. Там паказваюць творы мастака Яўгена Ражкова (прысвячаныя ягонаму 80-годзіню) і жывапісныя працы Аляксея Зінчука (у гонар 70-гадовага юбілея). Закрыццё 21 жніўня.

Алесь Курдыцкі

Вязням нараэшце Нямеччына сплаціць

Нямеччына да гэтага часу застаецца вінаватай беларусам за паняволенне нашага народу ў часе апошніяй сусьветнай вайны і таму гатовая выплаціць грошавыя кампенсацыі ахвярам нацысцікага прасльеду. Зь беларускага боку разъмеркаваныем нямецкіх грошей займаецца ўтвораны ў 1993 годзе Беларускі рэспубліканскі фонд «Узаемаразменне і прымірэньне» (БРФ).

У систэме выплатаў цяпер адбываюцца кардынальныя зьмены. Гэта вынік прыняцця новага федэральнага закона Нямеччыны «Аб кампенсацыйных выплатах...». Згодна з гэтым законам, Нямеччына прыняла разынне выплаціць 10 мільярдаў марак быўшым прыгонным працэнтам з большым 20 дзяржавай. З гэтых грошей 5 мільярдаў выдзеліцца прамысловыя прадпрыемствы Нямеччыны, што ў часе вайны выкарыстоўвалі прымусовую працу палонных, другія 5 мільярдаў – урад краіны. У законе вызначаныя канкрэтныя сумы для кожнай краіны: так, Беларусь у два этапы атрымае 694 мільёны марак.

Галоўнай зьменай, паводле сп. Герасімава, кіраўніка БРФ, з'яўляецца тое, што «Нямеччына ўзяла працэс выплатаў у свае рукі». Катэгорыі ахвяраў чамусыці на трапілі ў нямецкі закон – тая, хто быў на сельскагаспадарчых работах у Нямеччыне і на акупаванай тэрыторыі, маладзетні да 12 гадоў, жанчыны, якія нарадзілі дзяцей у няволі, вязні канцлягераў, што былі на акупаванай тэрыторыі і г.д. Натуральна, гэта не задаволіла беларускага боку, і, паводле хадайніцтва БРФ, гэтыя пытаныні будзе вырашаны рада апекуну, якая пачне працаваць да 15 тысячай марак.

Астатнія катэгорыі ахвяраў чамусыці на трапілі ў нямецкі закон – тая, хто быў на сельскагаспадарчых работах у Нямеччыне і на акупаванай тэрыторыі, маладзетні да 12 гадоў, жанчыны, якія нарадзілі дзяцей у няволі, вязні канцлягераў, што былі на акупаванай тэрыторыі і г.д. Натуральна, гэта не задаволіла беларускага боку, і, паводле хадайніцтва БРФ, гэтыя пытаныні будзе вырашаны рада апекуну, якая пачне працаваць да 5 тысячай марак.

Астатнія катэгорыі ахвяраў чамусыці на трапілі ў нямецкі закон – тая, хто быў на сельскагаспадарчых работах у Нямеччыне і на акупаванай тэрыторыі, маладзетні да 12 гадоў, жанчыны, якія нарадзілі дзяцей у няволі, вязні канцлягераў, што былі на акупаванай тэрыторыі і г.д. Натуральна, гэта не задаволіла беларускага боку, і, паводле хадайніцтва БРФ, гэ

СЕМ АКРУГАЎ – СЕМ СЯСЬЦЁР

Новая расейская фэдэрацыя можа аказацца такой самай хісткай, як Савецкі Саюз

Прэзыдэнт Путін выдаў дэктэр пра стварэнне аддзелу ў унутраных справах у сямі федэральных акругах. Іхныя кіраўнікі маюць курыраваць рэгіональныя структуры міліцыі, падаткавай паліцыі, службы бясьпекі, прокуратуры — фактычна, усе сілавыя структуры. У дадатак мяжы рэгіёнаў супадаюць з мяжамі вайсковых акругаў. Кампетэнцыя цяперашніх губернатараў паступова звужаецца, што моцна палохает А.Лукашэнку. Інтэрната беларускага прэзыдэнта начынае быць небясьпечнаю для яго самога, пагражаячу пакінучь яго без реальныя улады над Беларуссю. Адцяпер новое падатковое заканадаўства пазбаўляе расейскіх рэгіональных лідэраў беспасярэдняга доступу да грошай, а змененны спосаб фармавання Рады Федэрациі забірае ў іх утульнае крэсла ў вышэйшай палаце федэральнага парламэнту Расеі. Путін таксама цяпер фармальна займеў права скідаць мясцовых кіраўнікоў. І чынога, што пакуль гэта толькі фармальна. Ніхто не сумніваецца, што, як Лукашэнку пяць гадоў таму ўдалось перададзець пачатковыя супраціў рэгіональных элітаў, так і Путін здолеет зламаць хрыбетнік хай сабе ѹ болей гравых, і наравістых расейскіх Домашаў.

Такім чынам, мы прысутнічаем пры добра прадуманых, гісторычных зменах самой адміністрацыяна-тэрытарыяльнай структуры Расеі, прычым гэта трансфармация праведзіцца такім чынам, каб абысьціся бяз доўгай і рызыктоўнай працэдуры ўнісаненія правак у канстытуцыю. Канстытуцыя, імаверна, будзе дапасаваная да новых реаліяў пост фактум.

Фактычна, у Расеі ўзынікае

сем новых суб'ектаў федэрациі — квазідзяржаваў з разьвітай інфраструктурай, якія зьяўляюцца амаль самадастатковымі арганізмамі. Цяпер вось у іх утворацца і завязаныя на адным чалавеку сілавыя структуры. Путін змагаеца з сепаратызмам мэтадам парцеляцыі — съмелы парапан! Яшчэ трохі, і адзінства Расейской Федэрациі будзе трывмацца толькі на ім — маладым прэзыдэнце. Які прартыравае па пасадзе доўга. Но не заўважаеца. Бо ўсіх задавальняе.

Путін, як любы чалавек, піто дабіўся пасады трохі выпадкова, мае на мэце сабраць у сваіх руках як мага болей улады. Пры гэтым ён лічыць сваім гісторычным заданнем стварэнне такой дзяржавы народной структуры, якая б забясьпечыла як мага хутчайшую татальну асыміляцыю нерасейска-

моўных нацыянальных меншасціў Расеі. Менавіта ў іх ён бачыць пагрозу будучыні сваіх краін.

Але што будзе пасльязаўтра? Уявім сабе, што федэральная ўлада саслабла ў выніку палітычнага ці эканамічнага крызысу ў дзяржаве — ад крызысаў не зарачэсься, яны паўтараюцца ва ўсім сьвеце пэрыядычна. Цяперашня нязадольныя да самастойнага існавання вобласці і дробныя аўтаноміі пазбаўленыя правоў і сілы. Якое поле для дзеяння адкрываецца ў выпадку такога разьвіцця падзеіў перад «генерал-губернатарамі» федэральных акругаў!

Расея Ельцына сваім адміністрацыяна-тэрытарыяльным ладам нагадвала Савецкі Саюз — з мноствам адміністрацыйных адзінак, рознымі ступенямі іх дыстанцыявання ад цэнтра і пана-

ваньнем былых партсакратараў, што перакруціліся ў прэзыдэнтаў-губернатараў. Гарантам адзінства была ія столькі постацы Ельцына, колькі захавана ім сістэма намэнклатурных сувязяў.

Расея Путіна больш нагадвае былую Югаславію, дзе таксама былі арганізаваныя моцныя структуры ўлады ў кожнай зь несувэрэнных рэспублік, якія ія мелі ў заплечку дзяржаўнае традыцыі, а гарантам існаванія, як здавалася, моцнае адзінае дзяржавы быў аўтарытэт прэзыдэнта Ціты. Зынік Ціта, і Югаславія выбухнула.

Калі Путін зразаўлюе свой плян да канца, Расея зноў стане на менш цэнтралізаванай краінай, чым за часоў КПСС ці цароў. Але, як паказала гісторыя, менавіта такі звышцэнтралізаваныя краіны аказваюцца нягнуткія перад абліччам глыбокага крызысу. І ў адзін чаканы мільёнамі дзеяні ўразіцкі гігант можа раптоўна і натуральна распасціцца на сем новых, бо вайсковыя акругі лёгка ператварыць у сем аўтаномных войскаў.

Пытанье толькі, якая культурная ідэнтычнасць можа легчы ў падмуркі гэтых патэнцыйных дзяржавных утварэнняў?

У Югаславіі, як вядома, адныя нацыянальныя дзяржавы здолелі адносна безбалесна прайсці этап новае нацыянальнае кансалідацыі. Іншыя, напрыклад, Боснія і Герцагавіна, затрапчалі па нацыянальных швох. Так і ў Расеі Татарстан і Башкортостан наўрад пі пагодзяцца з статусам проста раёнаў у Федэратыўнай Паволскай Рэспубліцы, а Ингушэція ці Кабарда — не падрадзяцца ездзіць на паклон у сталічны Раство-на-Доне. У той жа час можна ўявіць сабе, што Далёкаўсходняя Рэспубліка магла бы даволі стабільна існаваць пад

кітайскім пратэктаратам, а цэнтральная і паўночна-заходняя акругі — утварыць з карэнна расейскімі рэгіёнаў Паволжжа нейкі адносна стабільны Вялікарасейскі Саюз. Вымалёўваюцца і абрэсы Ўральскай Рэспублікі, і Сібірскай Канфедэрациі.

Калі гэта стане магчымым? Тады, калі Эўропе перастане заляжаць на стабільнасці ўнітарнага дзяржаўнага маханізму Расеі, г.зн. пасля канчатковага развалу расейскага ѹздернага патэнціялу і зыніжэння важнасці вуглевадародных крэніцаў энергіі ў выніку вынаходзтва альтэрнатыўных крэніцаў. Вось калі пущнікі расейскі парадак будзе трывмаць гісторычны выпыт, а Беларусь, ужо цяпер фактычна звязаная да ролі восьмае расейскіх акругі, перажыве гіганцкае ўзрушэнне, звязаное з стратай усходняга рынку.

Ці Менск тады, у гэтай няблізкай перспектыве, пастараецца як найхутчай адгарадзіцца ад хаосу ўпалай імпэрыі, ці наадварот выбярэ сабе ролю зыбіральніка кангламэрату расейскіх зямель? А мо, кіраваны ўмелаю і дужаю рукою, здалее вярнуць сабе этнічна беларускі землі на Ўсходзе?

Зрешты, усе гэтыя перспектывы ў вялікай ступені — гіпотэтычныя. У найбліжэйшы час перад Лукашэнкам проста паўстае новы краіявід на Ўсходзе. Расея застаецца федэраций, але суб'ектаў гэтай федэрациі Путін хоча пакінучь толькі сем, нават калі бы яму прыйшлося дзеля гэтага пераступіць перад зацяты, а то ѹ крывавы супраціў усіх народаў Расеі, што яшчэ захавалі волю да жыцця. І Беларусь апынаецца ні важнейшым, ні багацейшым восьмым сярод роўных. Уступалі ѹ саюзу двух, а выходзіць прыйдзеца з саюзу восьмі.

Б.Т.

ТОКІЁ МОЖА СКАЗАЦЬ

Нарэшце японцы ня мелі прыкрасыці бачыць між заходніх кіраўнікоў-велікану ўсвіту нягеглага суродзіча і на апошнія сходцы прэм'єр Японіі выглядаў роўным з іншымі. Японская палітыка падрасла, але толькі звонку, бо засталася па-ранейшаму систэмай, мала звязанай з жыццём. Яшчэ з часоў вайны ў краіне запанавала паўтарацартайная систэма з кіраўнічай Ліберальна-дэмакратычнай партыяй і канца гэтаму пакуль ня бачна. Але другой паводле эканамічнай магутнасці нацыяй съвету кіруе, хутчэй, нават не ЛДП, а невялікая групка вышэйшых палітыкаў, падобных на гурток прыдворных інтрыганаў, якія аддаюць перавагу хованкам. Вось і съмяротны прыступ хваробы апошнія прэм'ера яны хавалі больш за суткі, і добра, што хоць не нафарбавалі съмяротна хворага і не сфатаграфавалісі зь ім, маўляў ўсё добра, як гэта зрабілі ў 1980-м.

Ужо гадоў дзесяць японская эканоміка ў крызісе, ёй цяжка прыстасавацца да сусветнай канкуренцыі, а памеры запазычанасці пераўзышлі італьянскія. Палітыкі пазъяўляюць рэзкасці, у тым ліку і жыццёвія неабходных карэнных рэформаў. Народ

траціць працу і сіве — да 2020 г. больш за чвэрць насельніцтва будзе старэйшая за 65 гадоў. Але найгоршыя, бадай, крыза съядомасці, асабліва ў моладзі. У выніку нацыя паціху меншае, дзяцей нараджаеца ўсё меней, а «вызваленыя» дзячучаты й кабеты зусім ня прагнучы замуства, жывучы сабе ва ўщеху. Заможнасць пачынае губіць японскую нацыю.

Палітыка сёняняшняга ўраду на рэзвіцця асабліва ад папярэдніка, бо, здаецца, галоўнае для японскіх палітыкаў — гэта захаваць непарыўную пераемнасць ды ціхенька дасягаць кампраміс. Тому ўсё больш папулярнымі робяцца нацыяналісты, што дарэчы таксама зъяўляюцца сабрэмі ЛДП, на чале з бурмістром Токіё Ісіхарам, якія рвуться з пасыяўленымі традыцыямі. Стаяўшы лягтасці кіраўніком сталіцы пад лёзунгам «Токіё можа сказаць «не», Ісіхара досыць пасыяхова спрабуе ператварыць места ў мадэль Японіі.

Нацыяналісты кажуць і пра патрэбу самастойнасці «цяперашняга амэрыканскага васала» (выраз З.Візэнскага), і пра непрадстаўленасць нацыянальных інтэрсаў, калі японскую вонкавую палітыку фармуюць, нібыта,

у Вашынгтоне ці Пэкіне. Сучасная японская культура таксама надзвычай моцна зарыентаваная на Амерыку й белых людзей. Нават мова хіліца да пераўтарэння ў паўангельскі слэнг, а ўсё звязанае з белымі адразу робіцца лепшым. Ісіхара парадаўвае рэакцыю Захаду на капітуляцыю ў 1945 г. хаўрусьніцкіх Японіі і Нямеччыны, калі Нямеччына разгледзялася як нейкае адхіленне, якому варты дапамагчы аднавіцца, а на Японію глядзелі як на нейкую пачвару, якой трэба павыбіваць усе зубы, і кажа, што комплекс акупантата захаваўся да сёняня, і нават у японскай сталіцы захоўваецца амэрыканская вайсковая база. Пры tym Японіі хапае для самаабароны сваіті добрабаць пасыяўленыя гандлёвымі сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых амэрыканскіх дзяржавчан, Ісіхара пакінучы ўсе землі, якія ўзялі ў сістэму ўніверсітэтаў, але пакуль што азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі. Але японцы пакінучы ўсе землі, якія ўзялі ў сістему ўніверсітэтаў, але пакуль што азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

Інтэрэс Японіі і ЗША ўсё зменяецца, асабліва падчас тайванскай кітайскай амбітнай імпэрыі. Адмысліўшы ў японцаў і, скінуўшы тых азіяцкія краіны ўсяляк процістаяць японскай палітыцы і, напрыклад, толькі надзвычайны роскі марскога піратства прымушае іх зараз згаджанца на японскіе пасыяўленыя сіламі.

«ТРЕБА, КАБ НАША ПАКАЛЕНЬНЕ АДМЕРЛА»

Працяг са старонкі 1

— Тэатар эзопавай мовы існаваў дзякуючы таму, што дзяржава пакідала ўсё ж пэўную прастору свабоды для тэатру. Што будзе, калі гэтае поле свабоды яшчэ больш звузіцца?

— Апроч Міністэрства культуры, якое ў 90-х гадах нічога амаль не кантролювало, быў і застасцца самакантроль, самацензура. Я ўзначальваў журы конкурса п'есаў сёлета. І што вы думаець? На конкурс прыйшли 92 п'есы, і хоць бы адна на актуальную тэматыку. Усё нейкія камэдыі, адарваныя ад рэальнасці п'есы... Летась хоць Алеся Петрашкевіч прадставіў нейкія вострыя публіцыстычныя п'есы, сёлета — ніхто.

Самацензура! Дый я сам жыву вечна з гэтай самацензурай. Я выхаваны з гэтым страхам, пачынаючы з маленства, зь вёскі, пасля з вучобы зь відам на шырокі савецкі праспект. Моя, хто ня жыў у савецкі час, чыё маленства прыйшло на пяць гадоў нашай свабоды, будуць думаны па-іншаму. Мы — не. Мы павінны адмерці як нешта нездаровае, ненармальнае. Мы, наша пакаленьне, хворыя на ўсё жыццё.

— А маладыя прыходзяць?

— На пачатку 90-х, у адлігу, сталі прыходзіць, а цяпер усё заціхла. Маладыя адчуваюць, што драматургія, якая будзе зроблена сэрдам, ня знайдзе ўласбленія на сцэне. Што дзе было новага, жывейшага пастаўленага за апошнія гады, апроч «Вольнай сцэны»? Хіба толькі «Крылавая Мэры» Гарцуева й Бойкі на Малой сцэне Купалаўскага. Былі тры-чатыры цікавыя чалавекі, а цяпер яны ляглі на дно. Яны займаюцца іншымі справамі, бо як жа ў тэатры праўжыш? Дзяржава выдзяляе на тэатры праста съмешныя грошы. Драматургу — калі ўвогуле заплоцяць, бо часта зусім ня плоцяць — перападае дзэвесьце даляраў за пастаноўку. Што гэта за гроши за п'есу? Яшчэ калі з Рәсей запросіць рэжысёра, дык такому заплоцяць і паўтары тысячи даляраў. Нашым — не.

Атмасфера пяць гадоў таму была больш спрыяльная. Але я цяпер нешта завязваецца ў тэатры — вось гістарычныя драмы Дудараўца вазьмече. Пяць гадоў таму і я не чакаў, што ён можа стварыць шэраг такіх гістарычных драмаў. Ён адчуў асалоду ад пісання белым вершам. Я тутака праводжу паралель з Шэкспірам... Калі б яшчэ была большая запатрабаванасць на такі тэатар... Беларускага тэатру сёняня няма. Зэро.

— Але тэатры збіраюць поўныя залі.

— Тэатар — элітарнае мастацтва, і народ тутака ні пры чым. Давайце палічым, колькі людзей прыходзяць у тэатар.

— Тысячы!

— Ну што тысячы... Мільёны людзей пражываюць сваё жыццё, ні разу не пабыўшы ў тэатры.

— А можа быць такі тэатар,

які наведвалі б мільёны?

— А навошта? Калі б такі тэатар і стварыўся, яго трэбы было б задушыць. Мільёны — гэта спорт, стадыёны. А тэатар павінен быць яшчэ меншы, чым цяпер. Тэатар павінен будзіць розум, чысьціць мазгі падрыхтаванаму гледачу. Тэатар, у якім мы жывем, гэта тэатар «Паўлінкі» й «Несцеркі». Во, у такі тэатар народ ходзіць. Але я такога тэатру не люблю. У сёняняшняй «Паўлінцы», акрамя побытавага моманту, нічога няма. Такія спектаклі былі вельмі патрабныя савецкай систэме. І цяпер такія патрабныя, каб людзі ні пра што не задумваліся.

— А тэатар Пінігіна?

— Міколу патрэбны быў свой тэатар. Ён яго ня меў. Ён чалавек съядомы, з пазыцыяй. Шкада, што ў яго не было свайго тэатру. Думаю, што ён ужо ня вернецца з Пецярбургу. Хіба што зьявіцца патрэбна грамадзкасць ў ім. Мы ж усе разысёры — трохі ў душы акторы. Нам таксама патрэбная ўвага публікі. Вось каб пабудаваць яму тэатар і сказаць: гэта будзе табе тэатар да канца жыцця. Вось у такім выпадку ён змог бы нешта пачаць. А так яшчэ пяць гадоў пройдзе, і ён ужо назаўжды страпіць ахвоту нешта пачынаць.

У нас цяпер тэатар не Беларусь, а Севера-Западнага краю. Сёняня ў нас тыражуецца расейская ідэя, расейская школа. Прычым мы маем не маскоўскі тэатар, а расейскі правінцыйны тэатар.

Думаю, што вяршынія, якое

запатрабуе акторскага мастацтва, і рэжысёрскага.

Мне было самотна ў краіне, мне было цяжка. Я павінен быў ствараць атмасферу, каб тэатар мог тварыць.

— Французская тэатразнаўца Вірджынія Шыманец сказала мне, што, на яе думку, выхадам зь сёняняшняга крызысу ў беларускім тэатры магло бы стаць стварэнне падпольных, мабільных пастановак.

— У нас няма пакуль грамадзкай патрэбы ў гэтым тэатры. У Польшчы такі падпольны тэатар існаваў. Але польскае грамадзтва ўсьведамляла, што краіна пад акупацыяй. А ў нас вялікі працэнт яшчэ не ўсьведамляе, што гэта акупацыя, думаюць, што гэта шчасльце. У нас апалытычнасць, тэатралы займаюцца толькі сабой, думаюць толькі пра сваё выжыванье. Так іх выхавала наша Акадэмія мастацтваў. Я — выключчынне з правілаў. Калі мастакі выходзілі з Акадэміі съядомымі людзьмі, дык тэатралы — не, за рэдкім выключчыннем. І цяпер у маскоўскім асяроддзі няма такіе паняверкі, якія ў тэатральным. Мастакам пашчасціла, у іх школу заснавалі съядомыя беларусы, а тэатар заснаваўся на маскоўскай школе, на систэме Станіслаўскага. Расейскі тэатар зацыклены на гэтай систэме...

Я кажу: наша пакаленьне трэба вычысьціць. Треба, каб цэлае пакаленне выгадавалася пры незалежнасці. Съядомая незалежнасць — вось што галоўнае. То, што адбываўся на ўсебеларускім звяздзе — добра. Цэлыя паўтары тысячи чалавек сабраліся. Прайшло ўсяго дзесяць гадоў, як людзі пачалі абдужацца. Дзесяць гадоў таму ў мяне каленкі трымцелі, як мы выраблялі бел-чырвонабелы значак з маймі сынамі ўнаучы. І калі я выйшаў у Віцебску на вуліцу, пачапіўшы гэты значак на лацкане, мне здавалася, на мяне ўвесі сьвет глядзіць. Ён у мяне гарэў на лацкане, і людзі на вуліцы ўсе на яго глядзелі. Які я стах пераадолеў, як я ціснуў з сябе раба! Дайце веры — гэта было амаль фізычна. Гэта сёняня я так съмела гавары, пасля дзесяці гадоў. А многія яшчэ й цяпер сядзяць у сваім страху. Зрабіць крок і выйсці на вуліцу — дзікі страх.

Але мы ў беларускіх тэатрах шчасльвия людзі — у нас амаль нічога не ўзарана. І эксперыментаваць можна, і ўсе — наперадзе. Калі мы будзем і дзялі глядзець на Москву, на систэму Станіславскага, нічога ня будзе. Будучыня — за адкрытым полем і самаачышчэннем тэатру. За самапавагай. За сваім тэатрам, за сваёй кінастудыяй, якая будзе хоць адзін фільм у год зьнімаць, але — свой. А то «Шляхціца Завальню» зънялі, а ў ім — ніводнага беларускага твару няма, і па-расейску гаворыць. «Завальню» — па-расейску!.. Будучыня — за сваёй школай, сваім університетам, сваёй незалежнай Акадэміяй Мастацтваў. На ўсебеларускім звяздзе сталаі мы з Марачкінам і Алексем Пушкінам, і Марачкін кажа: а чаму б мы не маглі сваёй незалежнай Акадэміяй мастацтваў стварыць? І я падумаў: Божа, якое шчасльце! Якай б гэта была Акадэмія! Якія б студэнты былі! Усё рэальная.

Гутарыў Андрэй Дынько

НАМОРДНІК

Нагубак

Хачу зрабіць невялікае адкрыццё. На некалькіх аўтобусах маршруту №87 (Аўтазавод — Зялёны Луг) сустракаў гэтакія налепкі на шкеле пры ўваходных дзвіярах. Намаляваная сабачая пыса, перакрэсленая чырвоным і на ёй надпіс па-славацку: уваход з сабакамі без нагубку забаронены. Упершыню гэту налепку я заўважыў з паўгады таму і перапісаў сабе ў настайнік, бо слова «без нагубку» мне вельмі ўразіла сваёй дакладнасцю, мяккасцю, што вельмі пасуе і беларускай мове.

Да таго і герб у славакаў — наш, Эўфрасінеўскі крыж.

Мусіць, вельмі неабходна нам дзеля пашырэння свайго слоўнага запасу мець як мага большы славацка-беларускі слоўнік, дзе мы б маглі шмат знайсці цікавага.

Сяргей Трышунін, Менск

Батак

Хачу ўступіць у палеміку наконт абеларушчвання беларускай мовы. Зараз ідуць спрэчкі, як правільна і прыгажай гучыць слова «наморднік». Я прапаную рабіць так, як робіць нашы браты-прыбалты, каб гэтае слова не было калька з іншай мовы, найперш расейскай.

Треба слова проста прыдумаць, але каб было беларуское гучанне ці вымаўленыне. Напрыклад, я прапаную слова «батак», пару разоў я сабе гэта слова паўтарыў і ўжо здаецца, быццам так і мае быць. Такім чынам можна назваць і «дзялан», «рацяк» і гэтае далей, але больш неяк мне здаецца «батак».

Валодзя Бандарчык, Менск

Намызыкік

Я дазволю сабе прапанаваць свой варыянт перакладу на беларускую мову слова «наморднік».

Пачнем з таго, куды адзяліцца гэта рэч сабаку. На морду. А як у беларускай мове будзе называцца сабачая морда? Я ведаю два варыянты: мыза і пыса. Я не сцівярджаю, што гэта агульнабеларускія назвы, але так называюць твары жывёл у мэй вёсцы. Пачнем з пысы. Наморднік — напысьнік. Скажу адразу, мне гэты варыянт не пададзецца. Бо слова «пыса» і «напысьнік» у некаторых могуць выклікаць нездаровыя асасцяць. А вось што датычыцца слова «мыза», дык тут, на мой погляд, ўсе выдатна: наморднік — намызыкік. Як гучыць! Выдатна? А то!!!

Вось як будзе гучыць вытрымка з відага паведамленія «Наморднік» («НН» (27) ад 4.07.2000): «Треба было паведаміць, што міліцэйскія сабакі — гэтыя страшэнныя ратвойлеры — былі на вуліцах Менску без намызыкікаў».

Абалік Юры, Менск

Пра наморднік і рацяк

Прадмет дыскусіі, нагадаю, — беларуское ці не слова «наморднік». Рэдакцыя НН лічыць, што не, і ў адказе на мой ранейшы ліст аргументувае гэта такім чынам: «Мы... не аспрэчаем бе-

НЯШЧЫРЫЯ АФІЦЫЯНТЫ

ларускасць слова «морда». Але слова «наморднік» (яго, дарэчы, няма і ў Насовіча) — гэта відавочнае наступства русіфікацыі (тут нехарактэрны для беларушчыны зъбег зычных «рдн»), прычым відавочнае познанне.

Вось жа, «морда» — слова беларускае. Словы́тваральнае мадэлі, паводле якой яно ўтворана (конфікс на-...нік) — пэўна ж, таксама. Паводле гэтая мадэлі ўтвораюцца такія бясспрэчна беларускія слова, як настольнік (абрус), набожнік (ручнік на абразы), нарамнік (на плечнік), нарожнік... Як жа зь беларускага кораню паводле беларускае слова́тваральнае мадэлі магло ўтворыцца небеларускае слова?

Рэдакцыя падае адзіны доказ супраць беларускасці «наморднік»: там «нехарактэрны для беларушчыны зъбег зычных «рдн»».

Мушу прызнацца, што гэта гаваду я не разумею. Што значыць «нехарактэрны»? Ён радкі, тах; але няўжо любое рэдакце спалучэнне гукаў — падстава, каб выкараняць з мовы адпаведнае слова? Гэты зъбег зычных сустракаецца на сутыку кораню і суфіксу; а паколькі каранёў на -рд у нас мала, дык няшмат і суфіксальных утваральніяў ад іх. Але яны ёсьць; прычым, калі гняздо «пагардны, пагарднасць» яшчэ можна палічыць штучным утварэннем — пазнейнай яно так і не замацавалася ў мове — дык такія слова, як «прастмердніць» альбо «жарднік» (жэрдкавы лес) — бясспрэчна народныя.

Як паказалі доказы ў рэдакцыю, дыялекты «маюць» адмысловыя назвы для намордніка, хоць і ня так далёкія ад расейскага варыянту. Прыйдуманыя можна ёсё, што хочаш, але, памойму, спроба растлумачыць вясковому дзядзьку, што на мызыкі ягонага Тузіка на сапраўднай беларускай мове яшчэ з пазамінулага панядзелка называецца зашчар — тэма для вадэвілю.

Яшчэ адно, на першы погляд, нечаканае назіраныне. Як паказала дыскусія пра «наморднік», ні дапісчыкі, ні рэдакцыя не чытаюць слоўнікаў. Інакш дапісчыкі не праланоўвалі бу якасці намордніка то налыгач («паводок»), то вось аброжак («оштейник»; дарэчы, аднаго кораню не зь «берагчы», а, як ні дзіўна, з «отверзти»); альбо, апублікаваўшы гэтыя доказы, рэдакцыя б напісала, што гэтыя слова значаць насамрэч. Абодва слова ёсьць у Тлумачальным слоўніку (у 5 тамох).

Наконт «рацыі», якая ня лезе ў вуху Артуру з Менску. Магу заплёніць: гэта «салпраўды» натуральна па-беларуску. Хто і калі ўвёў яе ва ўжытак — сказаць немагчыма, бо надта ж даўно было. Слова сустракаецца яшчэ ў старабеларускай мове, а ў сучасную эпоху фіксуецца ўсімі слоўнікамі, пачынаючы з Насовіча (1870); у ТСБМ прыклады зь Цішкі Гартнага, Лынькова і Якуба Ермаловіча. Запазычана яно, вядома, не з ангельскай (ангельская запазычаныя шырокі пайшлі ў беларускую мову толькі ў 20 ст.), а з лаціны (ratio), адкуль і ангель-

скае ration (rate яму роднаснае, а вось right — слова чиста англіасаксонскае). Мабыць, пасярэднікам пры запазычаныі выступіла польская мова, у якой гасіса таксама ёсьць. Я гэтае слова ведаю з дому.

Мікола Раманоўскі, Менск

Абас

Для мяне самая цікавая рубрыка «НН» за 2000 год — гэта «слоўнік-2000». Такая цікавая, што вырашыў далучыцца да моваворчасці.

Па-першае, наморднік...

Згодны, што налыгач — гэта на каня ці якога сайгака. Мызы-псы — гэта ў тхароў, вавёрак, катоў і іншай драбязы. «Наморднік» — найболыш архайніе слова, але калі так трэба прыдумаць нешта новае, дык большія слушна прапановаў кіно-лягай: «нашчарнік, зашчар», але найлепш суплёт гэтых словаў — «нашчар» — і прамаўляенца лягчэй, і добра рыфмуецца:

*Каб не разявай сабака пашчу
Нацягні яму на морду нашчар.*

Дарэчы, што зацыклівацца на адным слове. Чаму не друкуюцца новыя слова, якія дасылаюць чытачы? Вось мне спадаліся слова Скіргайлы Палянэцкага:

*Утор — штэкер
Уторына — разэтка*

Як добра гучыць — утыркні ўтор ува ўторыну.

Я прыдумаў свае слова на запрапанаваныя, напрыклад:

*унітаз — дусель (дупай сеў)
лесьвічна пляцоўка — лесьня*

падшыпнік — кокуль (кокан для куляў-шарык)

парашут — падарон (рон — абарона, пада — падаць)

радыятар — рэльд — (грэль — радыятар ацяпленыя)

бульдозэр — капарол (капа — капаць, рол — мэханізм)

магнітафон — зыкал (зык — гук, каліяваць — «востроизводить»)

пад'езд — дарб

шчыліна — шчыля (простыя скарацэнны)

адтуліна — туля (простыя скарацэнны)

цэнтар — даж (Дажбог — бог Сонца, а сонца ў цэнтры)

жам — сухая рэшта (жамеры — сухія парэшткі ч.н.)

накоўдранык — накоўдрак

бактэрыі — бузахі (выклікаюць бузу і хіру арганізму)

бар'ер — рап

памяшканье — кан

бункер — канкан

разумею — цям, зразумей — уцам, провад — цяг (некаторыя падміненія ёсьць гэтых словаў)

Што за «сос» у слове пыласос? Пыласос — пыласось (сысцы, сисуны, а не інакш)

Ну, а верхаліна выдумкі — гэта замена доўгага слова «інфармацыя» на «абас»: а — адна, б — баба, а — аднойчы, с — сказала

праграма — бул

мерапрыемства — задр

Мікола Макевіл

Учора паслухала «Вострую браму» па «Свабодзе». Паколькі эта ўсё ж Ваша рубрыка, дык вырашыла, што прасыцей і хутчэй напісіца Вам, чым на «Свабоду». На гэты раз у «Вострай браме» распавядалася пра падзеньнік Зымітра Бартосіка па менскіх кавярнях з мэтай правесыці журнналісткае дасыльданьне на тэму «Як часта беларусы замаўляюць сірэны ў рэстарацыях да кавярнях па-беларуску?»

Я ўвогуле люблю Бартосікаў дасыцінныя артыкулы ў «Нашай Ніве» і ягоныя гумарыстычныя, патрыятычныя і лірычныя песні. Таму проста не чакала ад яго даверлівасці і наўнасці пяцігадовага дзіцяці, якое паверыла дарослым дзядзям і цёцям афіцыянтам, што наведнікі кавярняў амаль ніколі не замаўляюць па-беларуску. Калі так ужо здарылася, паспрабую раслумачыць, што цёці і дзядзі афіцыянты Дзіму проста нахлусілі.

Такім чынам, малады, прывабны, беларускамоўны журналіст з мікрофонам задае пытаныне дзядз'чатам і маладым жанчынам афіцыянткам, ну і хлопец там нейкі трапіўся, абыт, ці добра яны працуяць. Афіцыянты, у тым, што датычыцца іх працы, вельмі кемлівые, у гэтым ім не адмовіш, і яны ўсё правільна разумеюць: калі наведнік беларускамоўны, англамоўны, франкамоўны, дык каб абслугоўваныне было ветлівым, афіцыянту пажадана прайсіці на мову наведніка, але ж наш афіцыянт ня можа (тут табе не Антвэрпэн які-небудзь, дзе кожная прыбіральшчыца ў гатэлі гаворыць на 4-х мовах і тое лічыцца нармальнім станам рэчаў, а сталіца Беларусі — Менск). Дык што ж афіцыянт прызнае, што ён дранна, няветліва абслугоўвае? Ды яшчэ перад мікрофонам зганьбіць сябе і сваю працу? Ніколі ў жыцці. Гэта вінаваты наведнік. Наведнік не замаўляе па-беларуску, а афіцыянтам УСІМ: «Очень прыяно слышати беларускі язык, я же сама беларуска (белорус), это мой родной язык». И яны ўсё вельмі шкадуюць, што да іх не звязацца на беларускай мове. Цікава, што Зыміцер не заўважыў, што і на ягоны беларускамоўны зворт афіцыянты адказвалі на «вельком і могуцем», да якога іх прывычліў ў школе, і не шкадавалі пры гэтых, і прарабчыні не прасілі. Ня звыклі адчуваць сябе вінаватымі ў сваёй неадукаванасці, у тым, што ня здольны адказаць наведніку на ягонай мове. Ды яны таго наведніка так замардуюць сваімі «каканьями» ды «чи-воканьями», што «ніпонімаю»,

Я зрабіла сумную выснову, што часцей упарціцца ў сваім невуцтве пераважна маладыя дзяд'чаты. Калі кабета сталага века выказвае нейкае агрэсіўнае стаўленыне да беларускай мовы, дык яна, хутчэй за ёсё, прыежджая расейка. А дзяд'чатам, напэўна, прышчапілі гэтае непрыязнае стаўленыне школе, школьнай праграмы, настаўнікі. Божа, дзе яны толькі такія ўзяліся, бо такую непавагу да свайго, насамрэч, могуць выхоўваць толькі акупанты.

Так склалася жыццё, што я ўжо 32 гады жыву ў Ресе, у расейскамоўным асяродзьдзі. Звыкла да расейскай мовы, да натуральнага вымаўленыня носібіта мовы. Калі прыяжджаю ў Беларусь, міне ў дадатак да ўсяго яшчэ і «рэжа слых» натуральнасць вымаўленыня расейскамоўных беларусаў. Не, не... гэта не трасянка, не беларускі акцэнт... Любы нацыянальны акцэнт альбо «трасянка» ўспрымаюцца абласлутна натуральна і таму нармальнаму, не шавіністычна выхаванаму чалавеку.

Пакажыце мне бабулю з сямей глухой вёскі, што не зразумее, калі на пакунку з крупой будзе напісана 4 kg; альбо знайдзіце, калі ласка, гэтака занядбанага электрыка, што палезе без

веку, слых ня рэжуць.

Пра сваё ўспрыманыне расейскай гаворкі з вуснаў беларусаў я нікому не казала, бо лічыла, што, напэўна, мне здаецца, што я перажываю за стан беларускай мовы ў краіне, таму і расейскае вымаўленыне ўспрымаю неаб'ектыўна. Я маўчала, пакуль... не пачула такую ж рэакцыю з вуснаў сваёй дзевяцінаціціадзігадовай дачкі. Дачка ведзе беларускую мову, любіць Беларусь, любіць бываць у Беларусі. Беларускія праблемы яна не ўспрымае так балюча і блізка, як я, бо нарадзілася і вырасла ў Маскве і ўжо лічыць сябе хоць беларускай, але ёй масківікай. Таму тое, што чуе і адчувае яна ў расейскай гаворцы беларусаў можна лічыць на адсотку аўб'ектыўным. Вось дакладна яе слова: «Мама, я даўно думала-думала, чаму ў іх (у гэтых час побач з намі па-расейску аб чымсьці гаманіла чародка маладых беларускіх дзяд'чатак) так непрыемна гучыць расейская мова і здаецца зараз зразумела — яны, напэўна, вельмі шырока раскрываюць рот». Не, безумоўна, справа не ў шырока і нешырокая раскрытым роце, а ў тым, што чалавеку, які звык чуць расейскую мову ад яе носібіта, і ўвогуле добра адчувае любыя моўныя натуральнасці — у напісаныні, вымаўленыні, агульным гучаныні мовы — гэтае ненатуральнасць гаворкі беларусаў на расейскай, урэшце, для іх генетычна чужой мове, вельмі заўажная і непрыемная на слых.

Нікто ніколі ня зробіць за такое вымаўленыне, гучаныне заўвагі, можа нават пахваляць беларуса за добрае веданыне расейскай мовы. Вось каб ім хоць на гадзінку можна было пазычыць нашы вушы, каб расейскамоўныя беларускія хлоцы і дзяд'чаткі, у хлопцаў гэтае брыдкай ненатуральнасць чамусьці чутнай менші маглі сябе пачуць нашымі вушамі... А як натуральна і хораша, напэўна, гучала б з іх вуснаў беларуская мова.

Я неяк чула выступ аднаго расейскага прафэсара мовазнаўцы, які ў сваю чаргу спасылаўся на вынікі сусветных дасыльданьняў, згодна з якімі генетычныя здольнасці чалавека ў набытці ведаў могуць быць цалкам раскрытыя ў выкарастаныя толькі праз яго родную мову. Калі губляеца спрадвечная генетычна заладзеная моўная сувязь цэлага ланцуга чалавечых пакаленін, стравчавецца і магчымасць падзіліцца наслагдаснага разыўцца чалавека. Так гэта ці не, я ня ведаю.

Тайса Мишчанка

ВЫМЯРЭНЬНІ — ЯК УВА ЎСІХ

Сысцеце сістэма напісаныя адзінак вымаўленыня, навошта вынаходзіць ровар? Вяршынай гэтай самаізялціцайнае творчасці выглядае «чиста» беларуское км/г (гэта што, кіляметэр на грам?).

НОВЫЯ ГЕРОІ МАЛАДОГА ФРОНТУ

Працяг дыскусій

Іншым разам карысна пачытак артыкул, поўны асабістасе крываў, помсыльвасці й расчараванасці — такі, які ў мінулым нумар «НН» напісаў Лёша Шыдлоўскі. Атрута ў неялякіх дозах для здаровага арганізму — мэдычны прэпарат: аслабленую заразу ўздоўж у цела, каб яно займела ўстойліві імунітэт. Неапраўдана эмацыйная апэнкі ды ярлыкі выяўляюць найбольш небяспечныя вірусы і патрабуюць па-аптэкарску дакладнага аналізу. Але што яшчэ важней, Лёшава публікацыя дае падставу нашмат больш выразна ўясняць прынцыпова важныя моманты, не краснутыя ў «Новай эры Маладога Фронту», — і канчаткова расставіць усе кропкі над «і».

Вобраз героя

Ужо больш за дзесяцігодзінне ў нетрах беларускага грамадства варушацца глябальныя перамены, балотна-дрымотная, каляніальная, інверуючая Советскую Беларуссію, якія не можа пераўтварыцца ў «Новую Беларусь», дэмакратичную, ўсходнюю і духовую. Алатыя, раздражненасць, азтобленасць у беларускім могільніку ССР дасягае піку. Палава краіны ўжо ненавідаць Лукашэнку, але пры тым ройтынгі апазыцыйных партыяў і палітыкаў застаюцца нізкія. Людзям не заслаўа ўса ўточніць, яны байдзца, расчараваліся і стамліся. Людзі, хто падсвядома, хто асанавана, прагнучы новага.

Героі, народжаныя ў савецкай хлускі ў нянавісці, шукалі вінаватых сярод жыдамасонаў, спэцслужбай і таемных змоўшчыкаў. Адзінам выбараў для іх быў «выбар ворага», адзінам лёзунгам — «мачыць!». Такія героі пачіку ніякіх відзеяньняў — разам з кананічным Імпэрыялізмам. А новая эра кіча новых герояў.

Новыя героі — тыя, хто прыцягвае людзей не халоднымі бліскамі вачай і сталёвай нянавісцю, а духовай цеплінёй, палымяной

вераю і пчырай любоўю. Тыя, хто ня лічыць свой народ быдлам і моладзь — дэблізованым натоўпам, а адчувае ў правале краіны агульную бяду і ўласную віну. Яны ўмеюць выслуходзіць і спачуваць, яны ведаюць, што такое пакаянне і здолыўна дараваць, а не «забывацца». Ім ведамая ўся глыбіня нашае цемры, для іх шмат што кажа вобраз Нямігі, і бел-чырвона-белыя сцягі Хрыста ўспрымаецца імі на простае скрываўленыя біт, а баліць як асабістаса рана. Гэта героі ня площаю і вуліцаў, а чалавечых душаў і сэрпаў.

Новыя героі з'яўляюць і бятэжаў тых, хто прызывае бачыць у змроку. Но Новая Беларусь надыхаецца як дзень, съвежым і съветапоглядным фронтам новае генэрацыі. Абноўленае, абужанае пакаленне распраўляе племяны, пачуваеца сапраўдным гаспадаром, і гэта ўжо не пастычная «новая зямля» й нават ня рокае «Новыя Неба» — гэта жывая новая эра, 2000 год ад Нараджэння Хрыстова.

Новыя імёны

Колішнія героі нацыянальна-руху, рамантычныя дывэрсанты і патанцыйныя тэрарысты, съехадзяць — іх мяняюць абсолютна новыя людзі. І дзе ж з'явіца новым героям, як не ў Маладым Фронце! Маладафронтавская каманда сёньняшняга дня дзе ўяўленьне ўжо не пра баявое сяброўства ці агульнасць ідэалёгіі, а пра духовое братэрства — еднасць найвышэйшага парадку, якая трymае цывілізацыі ў народы.

Многія з гэтых імёнаў ужо знамяны чытачам «НН», а іншыя, не сумніваючы, яшчэ прагрыміць на ўса краіну.

Гэта Жэня Скочка, на ражунку якога ў «палітычных» крыміналных справаў з арганізацыю масавых шэсцяці, які прарываў кардоны і выклікаў паніку ў менскіх раіадзелах — цяпер займаецца спартовымі праграмамі ў найбуйнейшым дабрачынным беларускім фонду «Дзесяці Чарноўля». Гэта адважная Наталья

Маковік, кіраўніца Асацыяцыі Маладых Прадпрымальнікаў, удзельніца практычнай ўсіх апазыцыйных шляхоў і маршаў, якой давялося паспытаць і выключчыні з університету, і дубінкі спэцназу, і пастарункі — і вось яна з чароўнай усымешкай даруе кветкі міліцыянтам на Акцыі Любові і абязбройвае ціхароў шыкоўнымі, у нацыянальныя колер, строямі. Гэта Лёша Шэйн, які на маіх вачох, рызыкуючы жыццём, па-над 15-метровым прахонам вывешвае бел-чырвона-белы сцяг, у свае 24 гады — прэс-сакратар БНФ, галоўны рэдактар адначасовыя маладафронтавская «Весьніку», бюлетэню «Супольнасць» і «Навінаў БНФ». Гэта Аляксей Чарняеў, праграммайстар і спэцыяліст у Інтэрнэце, стваральнік сайтаў і беларусізанных інфармацыйных прадуктаў, здольных разбураць рэжым імпэрыі без крыві і зброй, за клявіятурай кампьютера. Гэта Андрэй Мялешка і Сяргак Антусевіч, лідэры гарадзенскага Маладога Фронту, кожны зь якіх у дадатак кіруе некалькімі грамадзкімі арганізацыямі. Гэта Сяргак Бахун, беларусізаваныя менскія цэрквы: і праваслаўныя храмы, і касцёлы, і пратэстанцкія малітоўныя дамы. Былі і маладзёвія скондырныя касцёлы Найсвяцейшай Панны Марыі, і паездкі ў прыгарадную Ратамку, дзе мясцовыя бацюшкі часта служыць па-беларуску, а расклад на бажэнстві абавязковы вывешвае на тарашкевіцы, і гасцінічны ўва ўніятаў, і кальвіністкія служжэні. Былі канфэрэнцыі «Хрысьціянскае ініцыятывы», дзе прысутнічалі сьвятары юрнікі ўсіх існуючых у Беларусі канфесіяў, у тым ліку і супольнасці

ракладае і выдае сусветныя кінагіты па-беларуску: «Адважнае сэрца», «Пяты элемэнт», «Ісус». Гэта юная мастачка Лія Кійко, якая ўжо робіць кніжныя ілюстрацыі для выдавецтваў, вэрнісажы на незалежніцкіх савітніцтваў і аграмадныя маладафронтавскія распіснякі ды транспаранты — напярэдадні юблею Нараджэння Хрыстова яна сваімі рукамі выразала 2000 белых папяровых анёльчыкаў, каб упрыгожыць Управу Фронту. Гэта вядомыя музыка Аляксей Фралоў, адзін зь лепшых фагатыстаў Эўропы, аўтар «Наша Нівы», кіраўнік хору «Адраджэнне» і пастар кальвінскага грамады ў Менску. Гэта «дыджэй Адраджэння», якіх ужо больш дзесяцці, старшыні раённых радоў, рэгіянальныя лідэры кіраўнікі саталітных арганізацый... Яны на вачох робяцца новымі героямі Маладога Фронту.

Вера і праўда

А цяпер — пра самае важнае. У згаданым артыкуле, на Лёшаву бяду, хлуснія зайшли надта да лёка. Выразы, якія дазволіў сабе Шыдлоўскі на адрес хрысьціянаў — цынічныя і правакацыйныя. Урэшце, у спекуляцыйных вакол веры і праўды надышоў час расставіць ўсё на свае месцы.

Па-першое, калі ў Маладым Фронце начали займацца духовыхімі асновамі нацыянальнае ідеі, я палічыў сваімі авабязкамі абысці і а'б'ехаць найбольш вядомыя ў беларусізаваныя менскія цэркви: і праваслаўныя храмы, і касцёлы, і пратэстанцкія малітоўныя дамы. Былі і маладзёвія скондырныя касцёлы Найсвяцейшай Панны Марыі, і паездкі ў прыгарадную Ратамку, дзе мясцовыя бацюшкі часта служыць па-беларуску, а расклад на бажэнстві абавязковы вывешвае на тарашкевіцы, і гасцінічны ўва ўніятаў, і кальвіністкія служжэні. Былі канфэрэнцыі «Хрысьціянскае ініцыятывы», дзе прысутнічалі сьвятары юрнікі ўсіх існуючых у Беларусі канфесіяў, у тым ліку і супольнасці

Яна Хрысьціцеля, якую Лёша не вядома чаму называе незарэгістраванай сектай.

Што да маёй асабістай канфэсійнай прыналежнасці (якой я насымроч — sic! — ня маю), дык ужо даводзілася сустракаць на гэты конт і здагадкі, і легенды, і анэкдоты. У адной газэце мяне называюць палымяним пратэстантам, у іншай — завочным уніятым, некаторых знаёмыя не разумеюць маіх сымпатіяў да беларускамоўных праваслаўных братчыкаў, а мая бабуля ўсё перапытвае, ці я ўжо не каталік, ці мо з баптыстамі хаджу («ох, ня наша вера»). З праваслаўнай сям'і, фармальна ўніят, тээрэтычна экуменіст, практычна пратэстант — усё адно, проста хрысьціянін.

Паверце, гэта проста цудоўна — сустракаць Раство Хрыстова спачатку ў Чырвоным касыце, а праз два тыдні ў Петрапаўлаўскай царкве на Нямізе; слухаць пропаведзь пра хрышчэнне ў баптыстаў — і паўсюль адчуваць выразную еднасць Царквы Хрыстовай! Ня ведаю, як каму, а для мяне галоўнае, што ў розных храмах сядрэз розных людзей у кожным імгненні праймае прысутніцтва Найвышняга. Адзіны Господ Бог, адзіны Дух, адзіная сутнасць — і, урэшце, фармальная дзатлі абрацілася ў багаслоўскія вільгельміністы, і праваслаўны ў гэтым моры веры, любові ѹ ўніяты.

А наапошку — самому Лёшу. Прапушця цябе, не шукай ворагаў у Маладым Фронце. Калі щосьці здарыцца ѹ яня будзе каму дапамагчы — з'яўляйтися ў МФ. Калі нешта для сябе вырашиш ці ў чымсі пераменіцца — не сумніваюся, у МФ цябе чакаюць шчырыя сябры. Мы перажывам і молімся за цябе, нягледзячы ні на што, Бог любіць нас усіх — і грэшных, і праведнікаў, і стaryх сябраў, і новых герояў.

Павал Севярынец

ВІРТУАЛЬНЫ ГАЛАКОСТ

Зумелым «наездам» на галоўнага рэдактара — Валерку Булгакава, які ні ў плот ні ў гарод называецца «мангалейдам» (не пішу «абзываеца», каб не пакрыўдзіць мангалейдаў — іх усё-такі болей, чым сячтакроўных арыўцаў). І гэта «мангалейднасць», калі съехадзіць зь лёгкім спадароў патрыётаў, цалкам абумоўлівае ягонія нібыта сымпатіі да габрэйяў. Пра наյўнасць тагоў лёгкіх съведчыць словазлучэнныя «пархаты мангол» (у дачыненіні да ўсё тае ж съпілае асобы Валеркі Булгакава), якое ўвогуле з'яўляеца стылістычнай вяршынай усяго тэксту і выклікае пойнты сумневы ў беларускай прыродзе гэтага самага радыкальнага патрыётаў. Тут больш патыхае вялікасць манголаў — дэзволенія Дзяржкамдрукам 30% аголенага цнатаў — па-другое, якія ж яна разбэшчанае, калі сарамліва закрывае грудзі? (Канечне, можна ўспрымаць як разбэшчаную любую распранутую кабету, але гэта ўжо съведчыць пра пэўную паталігію). І, па-трэбце (хаты, якія ж яна разбэшчанае, калі сарамліва закрывае грудзі?)?

Нават вокладка часопіса — «аздобленая распранутай разбэшчанай кабетай-жыдоўкай» выклікала гарачы пратэст. Хаты, пашырае, распранутая яна, так скажам, адносна (ARCHE заўсёды цнатаў вытрымлівае дэзволеніе Дзяржкамдрукам 30% аголенага цната), па-другое, якія ж яна разбэшчанае, калі сарамліва закрывае грудзі? (Канечне, можна ўспрымаць як разбэшчаную любую распранутую кабету, але гэта ўжо съведчыць пра пэўную паталігію). І, па-трэбце (хаты, якія ж яна разбэшчанае, калі сарамліва закрывае грудзі?)?

Новыя права ю могуць зразумець аднае простае ісъціні: адмайльельне, каб не выглядаць смешным, не павінна быць агрэсіўным. Парадаксальная, але з гэтага пункту гледжання амаль аднолькавым — аднолькава камічным — падаюцца і нашыя на-

вяяўленія «нацы» зь іх дзіцячымі гульнямі, і «артадаксальныя жыды-грантадаўцы», якія з-за вокладкі адмовіліся ад належнае ім часткі накладу. Хаты, перавыдаваць нумар «за Булгакавы грошы», як піша «Права рэха», нікто не патрабаваў. Што ж, відаць, зьбіраныя чутак ды плётак ёсьць неад'емным элементам арыстства... Ну, да рэйх з імі — надакучыла ablіva гразей штырых змагароў за будучынню беларускіх нацый. Павяду лепш гайму дзеўчын на «стомэтроўку»...

Чынгісхан Рабіновіч

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЯ Ў РОДАКЦЫЮ
Белетын Асамблеі народавых арганізацый
Беларусь №3, чэрвень 2000. — Менск, 2000. — 16 с. — Наклад 299 ас.

Змешчаныя дакументы й матяр'ялы з прац беларускага «трецяга сектару» за канец ясны — пачатак лета. Гэта знойдзене дадатковую інформацію пра плянавану дзеўніцтву беларускіх народавых арганізацый на найбліжшы час.

Ю. Весялкоўскі. Каляды на чукине. — Вільня: Выдавецтва беларусаў Літвы «Руны», 1999. — 136 с. — Наклад 500 ас. ISBN 985-6329-30-2

Кніга з'яўляеца пастычныя творы беларускага пісьменніка Юргія Весялкоўскага.

Т. Дойчар. Рэзымэнт асноўных інстытутаў грамадзянскай і крымінальнай праў Беларусі XV—XVI ст. — Менск: Прапілет, 2000. — 224 с. — Наклад 500 ас. ISBN 985-03-0358-0

Славутая Бідулаўская аповесць «Салавей», агэтак-саманектара апавяданы, што глумчыя і гэту книгу, асобным выданнем апошні разу выхадзілі акіно ў 1969 годзе.

Х. Ільшэвіч. Творы / Рэканструкцыя текстаў і ўкладанні М. Казлоўскага; Прапілет. — А. Ліса. — Маладзчна, 2000. — 62 с. — Н

Дыскаграфія

«ВЕЧЕРНЯЯ САМБА».
Дуэт «Алегриас».
«Ковчег», 2000.

Малавядомы шырокай публіцы інструментальны гітары дуэт у складзе Сяргея Анцішына ды Аляксандра Церахава выдаў альбом, які варты ўвагі ня толькі аматараў гітарнай ці шырэй — інструментальнай музыки. Падстава для такога меркаваньня — ня проста высокі прафесійны ўзроўень выкананьня, але й цікавы, разнаплянавы рэпэртуар, які складаецца з клясычных і папулярных тэм, а таксама і з аўтарскіх (С.Анцішына) твораў.

Узельнікі дуэта — вельмі дасьведчаныя музыкі, хоць з іх, безумоўна, лепш ведаюць Сяргея Анцішына, універсальнага завадоўца, саліста Дзяржаўнага канцэртнага аркестру. Сяргей знаёмы з Аляксандрам даўно, сам дуэт налічвае ўжо колькі гадоў, але выступае дастаткова рэдка і для даволі спэцыфічнай публікі — аматараў гітары. І хоць падобных гітарных дуэтаў хапае, бадай, у кожной з разывітых краінаў съвету, для Беларусі такі ансамбль — рэдкасць. І вось чаму.

Тэхналёгія, так бы мовіць, выкананьня апошнім часам не выклікае дыскусіяў: вывучка прафесійных гітарыстуў сёньня заснавана на столькі на прыродным таленіце, колькі на наяўнасці шматлікіх добрых школаў, мэта-дыхных распрацовак. Гэта дазваляе, бадай, кожнаму, нават ня вельмі адoranому музыку, карыстаючыся з падказак, з цягам часу і пры ўмове добрай упартасці дасягнуць цалкам прыстойнага ўзроўню. Тады вось на парадак дня выходзіць пытанне: што выконваць? І часта здараецца, што менавіта прадуманы рэпэртуар пры ўсіх іншых прыкладна аднолькавых паказчыках надае музыкам своеасаблівасць мастакоўскага образу, адметнасць і, што зусім ня лішне, — папулярнасць. Дуэт «Алегриас» у гэтым сэнсе — не вынятак, хоць пра шырокую ягоную папулярнасць гаварыць, безумоўна, заўчасна.

Сем п'есаў складаюць праграму альбому. З клясычных пазыцыяў найболыш фантазійна ўласблены, на маю думку, вельмі ўжо зайнтраная, а таму — няпростая для інтерпрэтацыі тэма «Take Five» Поля Дэманда. Тут менчукі далі сапраўднага чаду! Нестандартна, з выдумкаю, вельмі цікава разьмеркаваўшы партыі абедзвюх гітар, Анцішын ды Церахав дамагліся таго, што менавіта гэта п'еса і запамінаецца найперш. Ды «Caravan» Хуана Цізола паказвае,

што ўзельнікі дуэту ня толькі выкананы, але й спраўныя інтэрпрэтатары-кампозытары.

З папулярнага рэпэртуару ўзятыя п'есы «Casino» («Acoustic Alchemy»), «Blue West» (Эл Дзі Мэола). У парапаньні з выкананьнем джазавых мэлёдыяў тут музыкам было цяжкай: арыгінальныя вэрсіі замежных гітарыстуў пакідаюць менш прасторы для фантазіі. І тым ня менш «Алегриас» здолеў ня проста выкананы, а па-свойму ўласбіць гэтую музыку.

Урэшце, Сяргей Анцішын прапанаваў дзіве ўласныя п'есы: «Вечаровая самба» і «Цыганская рапсодыя». Музычная ідэя твораў, здавалася б, вельмі адназначна заложеная ўжо ў назвах, і таму загадзя знаёмыя рытмічныя асноўныя маглі быць падмацаваныя адно больш-менш традыцыйнымі мэльдыхчынімі хадамі. Ажно не! Анцішын паказаўся як вынаходлівы аўтар, які здолеў наталіць традыцыйную рытміку арыгінальнай мэлёдыйкай. «Вечаровая самба» — гэта наогул, як кажуць, цалкам рэпэртуарны твор, які пэўна атрымае годнае сізічнае жыццё.

Адным словам, зынешнє ня вельмі яскравая, затое надзвычай зъмястоўная работа менскага гітарнага дуэту, за якую ня будзе сорамна на любым фэстывалі самага высокага сусветнага ўзроўню. Беларусы — могуць!

Мажорны Слухач

«НЕ СМОТРИ НИ НА ЧТО». Аляксей Шадзько і група «Сестра». «Бульба-Рэкардз», 2000.

Чарговы альбом найболыш адметнага расейскамоўнага аўтара і выкананы ў Беларусі — і чарговая нагода для прыемнага зъдзіўлення. Перш-наперш дзівіцца таму, як Аляксей Шадзько здолбы пераўясабляцца ў кожнай новай праграме. І няхай усе ягоныя ранейшыя альбомы загадковым чынам «праляталі» паўз намінацыя «Альбом году» на «Рок-каранаціях», цяпер яны — такі важкі здабытак сучаснай беларускай рок-музыкі, такі ўзорныя пазыцыі, што не заўважаць іх прасти немагчыма. Упэўнены, што і гэты альбом традыцыйна будзе разглядацца сярод намінатуў на гадавую прэмію і... традыцыйна, нягледзячы ні на што, яе не атрымае. Аляксей наўрад ці ўжо зъдзіўца. Ужо хоць бы таму, што ягоная работа гаворыць за сябе найлепш, чым за яе — эксперыты. Тым больш, што называе — з намёкам, бо зъмешчаная на вокладцы ў двух варыянтах: слова «не смотри» ў розных месцах напісаны разам і паасобку. Так што, эксперыты, разумейце, як хочаце.

Выдатна аформлены альбом (знакаміты дуэт У.Цесьлер — С.Войчанка) запісаны з ініцыятывы маладой беларускай фірмы

«Бульба-Рэкардз» разам з групай «Сестра» і зъмяшчае шэраг вельмі ўдалых песьні. Яны вытрыманыя звольшага ў звязкі для Шадзько манеры: зь мяккім, інглігентным такім гучаныем інструмэнтаў, пазначаныя цікавымі, небанальнымі мэльдыхчынімі зваротамі і, як заўсёды, адметнымі тэкстамі і майстэрскімі аранжацыямі. І калі, напрыклад, загалоўная песьня ўзыходзіць па настрою ды стылістыцы да часоў альбому «Бэмс», дык «Эй, зямля!» была б дарэчы на найболыш жорсткім з усіх альбомаў Аляксея «Маё!».

Тым ня менш, альбом гэты, як і ўсе папярэднія, прымушае згадваць слынную казку пра Маленькага Прынца: яго неабходна «прыручыць!»! Інакш кажучы, у яго трэба «уехаць». Прадбачу, дарэчы, што ўціснуцца ў няпростую браму вобразаў Аляксея здолеюць далёка па ўсе з ліку нават тых, хто мае дастатковы стаж музычнае практикі. Сьвет музыкі і пазнікі Аляксея Шадзько не такі прости, а ў дачыненіі да рок-музыкі, дзе заўшыне насычаны тэкст часам проста замінае ўспрыманыню цэлага, можа наогул быць непераадольнай перашкодой. І нават для тых, хто, здаецца, прывы да творчай манеры Шадзько, кожная новая ягоная работа зъяўляецца нечым накшталт рэбусу. Спачатку — непаразуменне: як жа яго разгадаць? Потым, калі рашэнне адбылося, цябе ахоплівае адчуванне асалоды. Так што тым, хто ня здолеў добраца да разгадкі, і гэта праграма музыканта можа не спадабацца. Раю тады пераключыцца на Андрэя Губіна.

Адчуваецца, што тут запісаныя песьні розных гадоў нараджэння. Напрыклад, «Матрос» — твор лёна стары, гэткая залёйка на кабацкі шлягер, які будзе замаўляцца марскімі ваўком паслья вяртання з чарговага рэйсу пад гарачае ў рэстарацыі. Няхай, абы аўтарская капалі! Песьня, зрэшты, неабавязковая ў гэтай праграме, хоць, безумоўна, застаецца ў памяці: гэткае гумовасць ствараўшы, на якое можна злыць увеселіе крэтычны запал. Лепшыя ж нумары альбому — «Не пра тое», «Я побач, я недалёка», «Я заплюшчуваю вочы», «Я ішоў па чорным небе». Ня варта, дарэчы, зъявляцца залішнюю ўвагу на шматлікія «я» Шадзько: цалкам магчыма, што ягоная музыка й выиграе найперш з-за того, што на скрэз з іншымі пасльядоўнікамі быў усталіваны пильны нагляд. Разам зь іншымі съвітарамі Мэльхіседэк быў аўбінаўчаны ва ўтойванні ад дзяржаўнага царкоўнага каштоўнасці (банальнае аўбінавачанье ў 1920-х). 17 жніўня 1925 г. ён быў прысуджаны ўмоўна да 3 гадоў

зняволенія. Але зь невядомых прычынаў мітрапаліт спачатку ўтрымліваўся ў Бутырскай турме, а потым быў высланы ў Сібір. Спраба ў 1927 г. вярнуцца на Радзіму, у Беларусь, была беспасльяховай. Ужо на 11 дзень заходжання ў Беларусі ён быў арыштаваны, аднак, праз пэўны час вызвалены. У 1930 г. быў аўраны ў Сынод Расейскай праваслаўнай царквы. Мітрапаліт Мэльхіседэк загадава памёр 17 траўня 1931 г. перад хіратоніяй аднаго з архіярэяў.

Выдатна аформлены альбом (знакаміты дуэт У.Цесьлер — С.Войчанка) запісаны з ініцыятывы маладой беларускай фірмы

БІБЛІЯТЭКА

КАЛЯНДАР

9 жніўня 1975 г. памёр расейска-са-вецкі кампазытар Дзымітры Шастаковіч. Нарадзіўся ён у Пецярбургу, але беларускі гісторык і съвіяржаюць, што ён беларус. Шастаковіч — выдатны творца, які пісаў свае сымфоніі нават у блякаваным немцамі Ленінградзе.

10 жніўня 1925 г. распачаўся судовы працэс над беларускім мітрапалітам Мэльхіседэкам.

Мэльхіседэк (съвіцкое імя — Міхал Паеўскі) нарадзіўся ў 1878 г. у вёсцы Вітуліна Бельскага павету (сёняняшня Польшча) у сям'і праваслаўнага съвітара Льва Паеўскага. Сын вырашыў пайсці шляхам бацькі. Падчас навучання ў Казанскай духоўнай праваслаўнай семінарыі Міхал паstryгся ў манахі, атрымаўшы імя Мэльхіседэк. З 1904-га да 1907 году працаў на Магілёўскай япархіі, потым — на поўдні Украіны, у Грузії, Пецярбургу. У 1919-м вярнуўся ў Беларусь, у тым жа годзе заняў месца япіскапа Менскай япархіі. Быў адным з ініцыятаў склікання 10 ліпеня 1922 г. сходу беларускага праваслаўнага духавенства ў Менску, на якім было прынятае важнае разрешэнне: абвешчана пра аўтаномію Беларускай праваслаўнай царквы. Урачыстае аўбінавачнне з гэтай нагоды адбылося ў Менскім катэдральным саборы. Тады ж Мэльхіседэк быў абраў мітрапалітам Менскім і Беларускім.

Зразумела, што акт аўтакефаліі не прайшоў незаўважна ад савецкай улады. З 1924 г. за съвітаром і ягонымі пасльядоўнікамі быў усталіваны пильны нагляд. Разам зь іншымі съвітарамі Мэльхіседэк быў аўбінаўчаны ва ўтойванні ад дзяржаўнага царкоўнага каштоўнасці (банальнае аўбінавачанье ў 1920-х). 17 жніўня 1925 г. ён быў прысуджаны ўмоўна да 3 гадоў

зняволенія, але зь невядомых прычынаў тантэйшыя загадкавыя скіптытуры. У 1929 г. Касавэры Карніцкі пакінуў Паўднёвую Амэрыку і накіраваўся да берагоў Аўстраліі, каб там заняцца кітабойным промыслам.

Касавэры Карніцкі стаў першым жыхаром Рэчы Паспалітай, які наведаў Аўстралію. На зялёнім кантынэнце ён доўга не пажыў, вырашыў вярнуцца ў Эўропу. Наш герой зрабіў падарожжа цераз Індыйскія акія і мыс Добрай Надзеі — у Марсэль. Звестак пра ягонае жыццё ён пасля 1791 г. няма. Магчыма, ён загінуў у віхуры падзеяў тагачаснай буржуазнай революцыі ў Францыі. Паводле іншых звестак, ён памёр у 1801 г. у Шэрбуры, французскім горадзе, што вядомы сваімі парасонамі.

Нататкі Касавэрыя Карніцкага пра падзеі 1785-1791 г., якія перахоўваліся ў маёнтку Юзафа Бжастоўскага, бясьсьледна зъніклі падчас другой сусветнай вайны. Магчыма, яны захоўваюцца і да гэтага моманту на чытмісці гарышчы, і, знайшоўшы ўспаміны, мы прычытаем уражаныні нашага земляка пра далёкія краіны: Чылі, выспу Вялікадня, Аўстралію і іх насельнікаў.

13 жніўня 1950 г. у горадзе Смаліявічы нарадзіўся Пятро Краўчанка, беларускі дыпламат,

дзяржаўны дзеяч. Па сканчэнні гістарычнага факультэту БДУ, Краўчанка выкладаў ва ўніверсітэце, потым перайшоў на партыйную працу ў менскі гарнік. З 1985 г. ён заняў пасаду сакратара менскага гарніку КПБ. У 1990-1994 г. Краўчанка быў міністром замежных спраў Рэспублікі Беларусь і кіраўніком дэлегацыі Беларусі на 45-48 сесіях Генэральнаі Асамбліі ААН. Пятро Краўчанка — адзін зь наймногіх беларускіх камуністаў, якія адчулу патрабу і неабходнасць беларусізацыі грамадства і дзяржаўнага апарату. Яму належыць фраза: «Дзяржаўнасць беларускіх мовы не пазыбжная як съмерць».

У 1550 годзе нарадзіўся Генры Хадсан (Гудзон) — ангельскі мараплаўца, шукальнік паўночнага шляху з Атлянтычнага акіяну ў Ціхі. Зъдзейсніў 4 плаваніні ў арктычных водах, а ў 1607 г. вырашыў дабраца да мэты праз Паўночны полюс і дайшоў да 80-га градусу паўночнай шыраты (далей перад ім сталі ліды). Генры Хадсан адкрыў затоку (названую паслья ягоным імем) паміж паўночнай і паўднёвай Лабрадор і Бафанавай зямлём. У чэрвені 1611 г. падчас плавання па гэтай затоцы маракі ўзяўнілі бунт (ім, мусіць, надкучула бачыць вечна галодныя вочы маржоў і белых мяdzьведзяў), Хадсан з сынам і 7 вернімі матросамі былі пасаджаны ў шлюпку, і праз некалькі дзён прапалі бязь вестак.

Joś patreba nahadać, što pryroda j kultura — nia dva pačatki, a adno, ždžiajnianaje praz hulniu.

Hulnia — heta paryū, strała, nakiravanaja na druhı bierah, most, jaki viadzie ū Edem. Edem buduci. A paryū — heta tvorčaś, a nia dziejnaś zakonaū mechaničnaje lohiki. Paryū — da zahadkavaha, da tajemnaha, da zabytaha čałaviečaj dumkaju. Mastak — tolki vykanaūca ūnutranaha paryvańnia, jon — aútar. U hetym słowie schavany sens vyrazu: «Spačatku byla dumka». Aútar jość pierś za ūsio *tvar*, vinoūnik *tvareńnia*. Jon stvaraje toje, čaho niama j nikoli nie bylo.

Hutarka Alaksandra Rodzina z samim saboju nia jość hutarku zamknuta samotnaha čałavieka sam-nasam. Heta hutarka z usim čałaviectvam, z usio Ziamloju, ž minułym i budućym. Heta całkam adkrytaja hutarka. Aútar mienš za ūsio «specyjalist», jon — «antyspecyjalist». Jon myślar, a dumka nia moža mięc «specyjalnaś». Jon myślić ab usim čałaviectvie razam i ab kožnym čałavieku pašobna.

U samych vybitnych pomnikach sušvietnaha mastactva najkaštońiejsym jość adčuvańie hlybin, jakoje vymahaje ad hledača zasiarodžanaści, vytłumacenia, adkul biarecca toje, hlybokaje. U epochu asubstancyjalizmu, a našaja mienavita hetkaja, vialikaja hlybinia vyklikaje smutak, strach. Bo siońnia my ūjaūlajem hlybinu jak biaskoncaś, i, adpaviedna, niedasiańaś. Biaskoncaje žbivaje cikańińe. Jana biaźmierajne, jano j biazmetna.

Biaskoncaje apuskaje nas u wieńi son niebytu albo adpralaje ūsypnijane kružlafine vako fokusu. Biaskoncaje — antypod hlybokaha.

Žadańie j mąra praniknué u kosmas, u jahonuju biaskoncaś, jość advahaju

spašižeńia, heračny paryū da viedańia. Nie jak niešta časovaje, prachodzia-

čaje, a jak postajannaje ū mastactwie.

«Čytaj» tvory Alaksandra Rodzina — heta dehustavač, ale dzieļa taho treba mieć smak da intelektualnaje estetyki. Čytaj i pieračytač, kab atrymlivač asałodu. Bo sama išcina mastactva patrabię taho, kab jaje znachodzili pa-

mastacku.

Siońnia kołabiech mastactva jmkli-

vy. Tabeli najwyżejnych duchoñych dy

estetyčnych kaštońuściau, usia systema ideału, rapsalisja j na tysiaku askiepką

ražliacielsia. Samo słowa «duch» zhubiła

svoj jasny adnaznačny sens. Usio

zastupili padstavovyja pieršasnyja

instynkty — vehetatyūn j seksualny.

Upieūnienia zahavaryū lahičny mechanizm razvažlivaści, udajućy siabie za kirańictva instynktu.

Pryroda niby ūziala vierch. Duch,

zatūmleny, abytlany, pakinuty,

badzjačeca samotna j biesprytulna pa-

schowach. Ale patreba naradzeńia

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

čałavieku ad pačatku. Jana pramaūlaje ū

imahinatyūnaha absalutu byla j jość u

ВАДА

Віктар Шніп

Мне было гады чатыры. У той час я жыву у бабулі Ганны ў Лягезах. Вёсачка невялічкая — усяго нейкіх дзесяць хат. Электрычнасці мяне, але затое ў кожнага гаспадара свой калодзеж, а то й некалькі. У бабулі было трох. Адзін калодзеж у двары, другі ў канцы саду, а трохі за плотам на калгасным лузе (пры паляках луг быў наш). І мяне на «наш луг» адпраўлялі пасыць гусей. Пастух зъ мяне быў няважны. І так атрымалася, што я ўваліўся ў калодзеж. Але не ўтапіўся, бо ў забраны саветамі калодзеж вяскоўцы скідвалі ламачча.

Паміж Лягезамі і Крапіўнікамі — Яршоўка. Для некага гота праста рачулка, а для мяне, хлапчuka — мяжа, за якой — невядомы съвет. І каб без дапамогі страйшых трапіць Туды, трэба ня толькі не збаяцца крапіўніцкіх хлопцаў, але й ведаць, дзе ў речцы брод. І напрасіўся я разам зъ дзядзькам Віцем зъезьдзіць праз Крапіўнікі ў Яршэвічы. І ехалі мы на кані праз речку, і вада змывала з возу салому, і яна плыла па вадзе, як рашткі восеніскага сон-

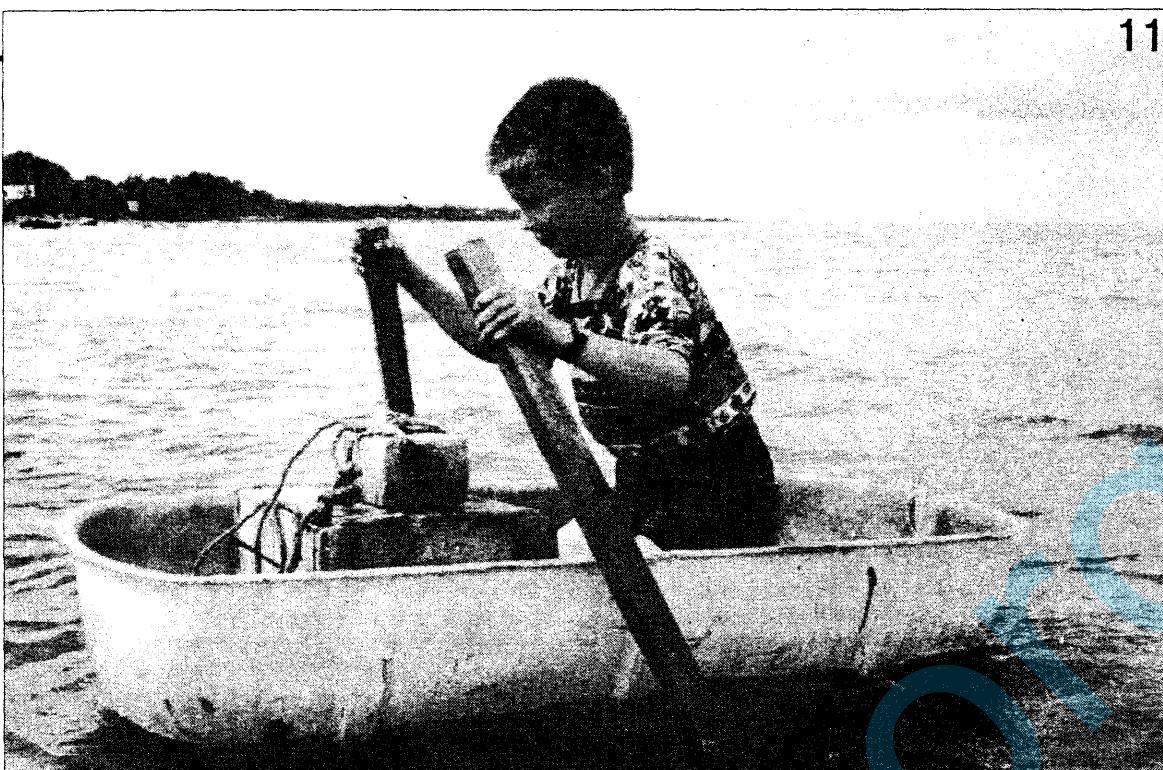
ца. І крапіўніцкія хлопцы глядзелі на мяне, як на парушальніка мяжы...

Пасля навальніцы, якая нечакана началася й скончылася, выбег на вуліцу. Гляджу — у лужынах корпаюца куры і нешта дзяўбуць. Падбег бліжэй — аказаўлася, рыбу. А дзядзька Віця сказаў, налавіўшы той рыбы: «Віхор прынёс...»

У 1968 годзе я пайшоў у першую клясу Пугачоўскай восьмігодкі. І ў гэты ж год экскаватар раздзяліў траншэй нашу вуліцу — праводзілі вадаправод. Хто хацеў — правялі ваду і ў хату. Доўгі час траншэю, у якой ужо ляжалі трубы, ніхто не засыпаў. І я часта па гэтай траншэі ішоў зь сабрэм ў школу, а пасля назад. Выпецкваліся, як чэрці. Невядома, колькі б тая траншэя была, калі б аднойчы ў ёй у калюзе не знайшлі мёртвага вяскоўца...

Зъбираючи грыбы, настраліў на павешанага сабаку. Перапалахуўся. Ляжаў з тэмпэратурай, пакуль не прыйшла бабуля Параска і не пераліла праз юшку ў печы ваду і не дала мне патіць.

Лазня ў Пугачах адна на ўсю вёску. Летам мала хто ў яе хадзіў,

Здымак Дзяніса Раманюка

бо мыліся хто ў сажалцы, хто ў речцы, а хто дзе ўладкуецца. Ня ведаю, хто як і дзе мыўся зімой, а мы мыліся ў бочцы з вадой, якая ўтварылася ад расталага снегу падчас гнання самагонкі. Вада была цёплай і пахла брагай. І чым часцей балькі зімой гналі самагонку, tym часцей мыліся мы, дзеці...

Мама працавала на кароўніку даяракай. Калі было шмат працы, яна брала мяне, каб дапамагаў дайць. І я даіў, і ведаў, што мамины заробкі залежаць ад таго, колькі яна надоіць літраў малака. І, гледзячы на іншых даярак, аднойчы я сказаў маме: «Давай і мы ў малако наліем вады...»

У часе паводкі, начытаўшыся «Палескіх рабінзону», і падгаварыўшыся суседzkіх хлопцаў павандраваць, съязніўшы з будоўлі скріню, у якой размешчвалі цэнтры. Амаль цэлы дзень залівалі смалой дзіркі. Нават прыдумалі назну свайму чаўну — «Бал-Шні-Бал-Рут» (скарочаныя прозвішчы нашай чачьвёркі). Нанач пабаліся пльыць і таму пакінулі прасмаленую скріню ў кустах на невялічкім астраўку ў балоце. Раніцай, уцёкши ад бацькоў, па дарозе да свайго чаўна сустрэлі будаўніка, які валок наш човен і лаяўся...

Сяджу з бацькамі каля хаты. Распітваючыся, як і чаму так называюцца навакольныя сенажаци. «За Ганьчынымі сotкамі Малышоўка...» — гаворыць бацька і тлумачыць: «Яшчэ пры паляках

там была рэчка. Цяпэр сенажаць, а назва так і засталася...» Засталася адна назва і ад Рабінаўкі...

Сярод ночы прачніўся ад крыку: «Пажар!» Усьлед за бацькамі з хаты выбеглі і мы, дзеці. Гарэў Руткевіч. Гледзячы на бацькоў, і я скапіў вядро з вадой, і пабег тушыць агонь. І сцякала вада па счарнелых сценах на счарнелую траву... І падымайся над хатай дым з парады... І ў апаленай ночы чуліся крыкі: «Нясіце ваду!..»

На другім курсе архітэктурнабудаўнічага тэхнікуму жыў у інтарнэце. На прыканцы вясны прыхварэў на англіну. І неік вечарам зайшоўся да аднакурсніка Балодзі Харламава. Зь ім амаль ніхто не сябраваў, і жыв ён з манголамі. Майму прыходу ўзрадаваліся: «Садзіся, будзем гуляць у шашкі. Хто прайграе, той вып'е слоік вады!» — «Я гэтак гуляць ня буду!» — «Будзеш!» — і манголы з жартамі і пагрозамі прымусілі мяне гуляць. І я адразу ж прайграў. «Пі ваду!» — мангол працягнуў мне поўны слоік. «Ня буду я піць! У мяне ангіна!» — «Пі! А то прыб'ем!» І я плақаў і піў ваду. А манголы съмяяліся...

Восеньню, прыехаўши на занятикі, я сустрэў Балодзі Харламава, ад якога даведаўся, што летам тых манголы, якія прымушалі мяне піць ваду, патанулы ў Менскім моры...

Позніяй восеньню нас, вэлкашнікаў Літінстытуту, павезлі на экспкурсію ў Суздал і Уладзі-

мер. Наша куратарка Ніна Аявянаўна, якая, на маё адчуванье, у свой час была закаханая ў нашага Уладзімера Караткевіча (вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах), не змагла абмінць паркву Пакрава на рацэ Нерлі. Прыйехалі, стаім ля вады, любіміся храмам на востраве. Нехта жартам прапанаваў: «Давайце сходзім у царкву!» Сымелых не знайшлося. А Ніна Аявянаўна, зъяўграўшыся да мяне, сказала: «А ваш Караткевіч — скадзіў у царкву!»

У падвале нашага дому з праірэлай трубы пацяклялі вада. Некалькі разоў выклікалі аварыйку, але вада як цякла, так і цячэ. І пайшоў я ў домакіраўніцтва. Да мяне ўжо туды амаль усе суседзі складзілі. Абяцалі там і мne праз тыдзень усё зрабіць... Прайшло амаль два гады, а вада цячэ...

Позна вечарам вярнуўся ў Менск са съята паэзіі ў Ракуцёўшчыне. Стомленыя, чуць ногі валачом. І тут на табе — Міхась Скобла, учбачыўшы на Свіслачы моладзь на катамаранах, праланаваў і нам пакатацца. І адкуль узялася энэргія — паплылі. Да ўсаго Эдуард Акулін быў з гітарай, і мы са сваімі жонкамі цэлую гадзіну на вадзе съялі беларускія песні. І хадзіла па береze міліція...

«А без вады і ні туды, і ні сюды!» — казаў учора сусед, паліваючы агарод. А сёняння амаль ужо цэлы дзень ідзе дождж...

ЖЫВАЯ І МЁРТВАЯ

Людміла Рублеўская

У Смарагдавых табліцах Гермеса съдзяўяджаеща: «Усё ёсьць ва ўсім, усё мае палюсы, усё дзвягае, усё падымаецца і падае».

Так, вада ёсьць, прынамсі, ва ўсім жывым. Яна дзвягае адбіткамі сусвет. Чяч... Падымаецца ў неба блокамі і падае ўніз дажджом... Можа быць ільдом і кіпенем... Але дзе палюсы вады?

Людзі заўсёды стараліся заснаваць паселішча на беразе ракі. Вада, якая цячэ, насеяе з сабой энергію, што робіць чалавека дзеясным, пікаўным і вынаходлівым. І мяна нічога згубнейшага ад засцялай, цвілой вады. Тоё, як гарады абыходзяцца са сваімі ракамі, вызначае і іхні лёс. Зъмяніць лёс ракі — усё роўна, што мянець на далоні лінію жыцця.

Менск пахаваў сваю раку жыв'цом.

У псыхааналітыцы вада, мора — сымбалі Неўсьвядомленага, засташлівай і прыщагальнай стыхіі. Працэс індывідуацыі, наўпачыцца цэласнасці асобы немагчымы без яднання съядомасці з Неўсьвядомленым.

У Беларусі ўжо некалькі стагодзідзіў як мяна свайго мора.

З чатырох гісторыяў, варыяцымі якіх, паводле Борхеса,

штучным вадаёме зъявіцца сама.

На нашай зямлі — хворая вада... Мы лечым яе хлёркай і фільтрамі «Брыта» і спадзяемся, што яна дасць нам здаровую энергію...

Апостал Пётра пайшоў за Настаўнікам па вадзе. Адзіны з усіх съятых апосталаў, ён намацаваў ту съязжынку, па якой ішоў над безданью Хрыстос. Зноў і зноў людзі спрабуюць намацапцю ту съязжынку. І патанаюць.

Вада — блаславенне і праклён. Як у кожнай стыхіі, у ёй мяна добра і зла, дабром ці злом, яе робяць людзі. У Лошыцкім парку нас зъ дзеясцімі даганяла страшненная навальніца. Чорная хмара съятоўнай гнала перад сабой вецер. Мы разам зъ яшчэ некалькімі прахожымі дабеглі да кальцаўка прыпынку. На шчасці, якраз пад'ехаў пусты трамей-бус. Спініўся... Дзіверы не расчыніяе. Людзі тоўпяцца, нервуюцца, бо ўжо на галовы падаюць першыя цяжкія кроплі, бліскаве маланка...

Страшніна задаволены адчуваючым уласнай значнасці і лёсавырашальнасці, кіроўца вытрымлівае паўзу. А зъліва ўжо на падыходзе... Вось-вось мы апінемся ва ўладзе нябеснае вады... Нарэшце дзіверы літасціві расчыніліся альбо іншым шычальным матэрыялам і пасадзіць вада-расчынілюцца. Адзін з патэнцыйных пасажыраў гучна гаворыць: «Да-

верылі дурню кнопкую...»

Часта даводзіцца ўспамінць гэту фразу ў розных кантэкстах літаратурнага жыцця.

Беларусы атаясамляюць з аэрамі. Сінявокая, маўляў, азёрная краіна... Але варта зъяць гэту лічыну, адкрыўшы яны сапраўдныя твары — зъялёнімі вачымі балатоў...

Калі, паводле старой мэдыцыны, у крываі пераважае вада — флегма, чалавек мае тэмпэрамэнт флегматыка. Таго самага, з анэкдоту: «Іду. Чую, ззаду кагосці б'юць. Паварочваюся — мяне». Але стыхія флегматыка — не рака і на мора, а балата.

Адзнакай вышэйшай улады ў людзей заўсёды лічылася здолбніцтва, улада водой, якая падае здаровую стыхію.

У расейскага пісьменніка Міхaila Аічарава ёсьць падымаючыя сярэднія таленту з рыбай, якая плавае не таму, што робіць пэўныя рухі, а таму, што ў яе ёсьць плавальных пухір. Рыба плавае на вадзе.

А мы ўсе раўнумеся з птушкамі...

У казаках ёсьць вада жывая і вада мёртвая. Мёртвая вада, нягледзячы на назуву, валодае здолбніцтвам, якое пасыляе адхільніцтва.

Які яшчэ мярціўшы дождж павінен праліцца на нашу зямлю? Каб яна зраслася ў адзіны арганізм, з адной душой і адной съядомасцю?

І дзе пасля ўзяць жывой вады?

